

Nr 176.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande skatt å jordvärde.

Den så kallade jordvärdereformen hör till sådana spörsmål i tiden, som man icke kommer ifrån, även om man vill det. Det är därför bäst för oss litet var att ju förr dess hellre försöka sätta oss in i frågan i stället för att undanskjuta densamma i det längsta. Vid riksdagarna 1907, 1911, 1912 och 1913 kom saken motionsvis före i andra kammaren. Den obekantskap med de elementäraste grundtankarna i ämnet, som därvid uppenbart framträdde, utgör ett tillräckligt skäl att återkomma till saken, så att den genom ett upprepat begrundande lättare må komma till sin rätt.

Det råder till en början hos allmänheten en stor oklarhet om, vad som menas med jordvärde. Följande förklaring däröver kan därför vara på sin plats.

Jorden har intet ekonomiskt värde, vilket det här är frågan om, eller s. k. bytesvärde i och för sig. Det är först i människans tjänst, som den kan uppskattas till något. Ett värde kan uppstå och småningom stegras genom det på jorden omedelbart nedlagda arbetet, såsom odlingsarbete, byggnadsarbete och dylikt. Men därutöver erhåller jorden en värdeförhöjning, uteslutande skapad av de mångahanda konjunkturen, som följa med uppkomsten av ett samhällsliv. Detta senare är det så kallade rena jordvärdet. Med jordvärde i nationalekonomisk bemärkelse menas således den del av marknadsvärdet på jorden, som åstadkommes icke genom besittningshavarnes eget arbete och därpå nedlagda kostnader, utan genom samhällets tillväxt, arbete och företag. Jordvärdet är följaktligen en del av marknadsvärdet, nämligen den del därav, som samhället självt skapat.

I detta sammanhang måste även sägas något om skillnaden mellan jordvärde och jordvärdestegring, vilka båda begrepp man ofta hör om-

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 84 häft. (Nr 176.) 1

talas såsom olika saker. Därmed förhåller det sig så, att inför spörsmålet om beskattning av jordvärdet såsom en samhällets tillhörighet har det ansetts av mången, att av såväl billighetsskäl som politiska opportunitetsgrunder kan man icke beskatta det jordvärde, som redan uppkommit. Rättvisligen kunde skatten endast drabba den tillväxt av ett redan befintligt jordvärde, som uppkommer i framtiden. Men för att kunna göra detta, måste man först undersöka och finna det jordvärde, som redan uppkommit. Den saken kommer man icke ifrån. Skillnaden blir således, att på samma gång det redan uppkomna jordvärdet lämnas obeskattat, lägges en extra beskattning på det tillägg till detta jordvärde, som uppstår i framtiden. Med andra ord: »jordvärdestegringen» är blott en del, ofta endast en liten del av hela jordvärdet.

Mången gång framhålles emellertid jordvärdestegring som en annan sak än jordvärde och många tro därför, att så är förhållandet. Detta förvirrar ganska mycket begreppen. Det måste förvirra redan därigenom att jordvärdestegring och jordvärde som sagt äro samma sak och att spörsmålet utmynnar endast uti olika metoder att behandla olika delar av saken. Jordvärdestegring är i själva verket även ett oriktigt namn, därför att det redan uppkomna jordvärdet har också uppstått genom stegring av ett förutvarande jordvärde, genom en stegring från intet till något och sedan ifrån något till mera, dock eventuellt också genom en förminskning. Vidare är det icke principiellt hållbart att beskatta bara en framtida stegring av jordvärdet därför att, såsom det säges, man icke rimligtvis kan lägga hand på det redan uppkomna, när det gått i handeln och blivit privat egendom efter utgivande av valuta. Det är nämligen en myckenhet jordvärde, som redan uppkommit och icke gått i sådan handel, utan ligger som ren vinst hos innehavaren. Även det jordvärde, som gått i handeln, är ofta betalt för litet i förhållande till det verkliga värdet. Skulle skillnad här göras, borde den äga rum mellan det jordvärde, som varit föremål för försäljning, och det jordvärde, som icke varit föremål för handel, ehuru som sagt även en sådan skillnad ibland blir haltande.

Men om man tänker på jordvärdets natur, dess egentliga rättsbegrepp, är det helt och odelat en skapelse av någon annan än besittningshavaren, nämligen av samhället självt. Visserligen gives det mycket, som blir så gammalt att gräset gror däröver, som man säger, och då tänkes icke vidare på det. Men i samma mån det kan ådagaläggas, huru ett jordvärde uppkommit och man som sagt finner, att det rättvisligen skulle varit samhällets egendom, då kan det sägas, att spekulationer i denna en annans egendom måste anses såsom en äventyrsaffär.

Spekulanten får därvid, liksom i andra dylika affärer, vara beredd på äventyret, nämligen i detta fall att ägaren, samhället, en gång kommer och gör sin rätt gällande. Då måste han finna sig däri, vilket icke bör utesluta, att från samhällets sida tages skälig hänsyn till bestående förhållanden.

Ett ganska analogt fall föreligger exempelvis beträffande det värde, som staten skapat för sockerbruksbolagens aktier genom att lägga tull på socker. Därigenom har en del enskilda fått stora värden av staten. Dessa aktier gå i handeln och man köper dem för det pris de sålunda erhållit. Men en vacker dag erinrar staten köparne om, att dessa värden icke äro fullt legitima och lägger därför accis på sockret. Härigenom återbördar staten en del av vinsten åt det allmänna. Eller också kan staten avskaffa tullen, vartill den har rätt. Då inträffar också det oundvikliga, att de, som inlåtit sig på spekulation med aktierna och betalat för mycket för dem, göra förlust.

*

Vill man lära känna och söka förstå jordvärdereformen, måste man vända sig till de principiella utläggningarna av densamma, som givits av Henry George och hans lärjungar. Jordvärdesaken är visserligen som alla sanningar icke ny. Men den behöver som alla sanningar ständigt förnyas. En sådan förnyelse, tillämpad på vår tids förhållanden, har den nämnda amerikanska tänkaren skapat med sitt uppslag till en jordreform.

Denna saks främsta betydelse ligger i dess sociala innebörd. Den stora gåtan kommer alltid att vara att kunna giva samhället eller allas sammanlagda intressen sitt samt individen vad den med rätta tillhör. Allt, som kan lämna ett avsevärt bidrag till en framryckning mot detta mål, förtjänar att stödjas.

En reform, som vill genom statsmaktens ingripande socialisera jordvärdena eller med andra ord de så att säga av alla frambragta värdena på jord med dess för mänsklig tillvaro grundläggande rikedomar måste tilltala oss. Det ligger något enkelt, lättfattligt och framför allt rättvist i en sådan tanke.

Den principiella jordvärdereformen hoppas av ett dylikt socialt ingripande till en början ett synnerligen hälsosamt inflytande på jordfördelningen. Man är förvissad om att den skall minska priset på jorden och automatiskt utskifta jorden bland folket. Om en markägare, som icke använder sin jord på något nyttigt sätt, får betala jordvärdeavgift för densamma efter enahanda grunder som den, vilken drar vinst av jorden genom att på den nedlägga arbete och omkostnader, blir följden,

menar man, att en sådan markägare icke har något intresse av att behålla en mark, som icke ger avkastning, men för vilken han i alla fall får betala jordvärdeavgift. Om systemet, begagnat naturligtvis med lämpor, kunde verka i en sådan riktning, vore därmed ofantligt mycket vunnet.

Sin tyngdpunkt lägger reformen på den lösning av skattefrågan, som densamma innebär. Samhällets utgifter böra, menar man, i främsta rummet täckas av dess egna tillhörigheter och således i synnerhet av inkomsterna ifrån det samhällliga jordvärdet. Däremot är den nuvarande beskattningen av inkomsterna från individernas egen flit både orättvis och hämmande för produktionen. En beskattning av jordvärdet är således ingalunda såsom mången föreställer sig en ny skatt till dem som redan finnas, utan är avsedd att ersätta bestående skatter, som därmed skola försvinna och på samma gång utbyta ett orättvist och ofta förödande skattesystem mot ett rättvist och produktionen främjande system. För den händelse inkomsten av jordvärdet icke skulle betäcka samhällets utgifter, vilket mången hoppas men andra anse otroligt, medger man emellertid lämpligheten och rättvisan av att en direkt inkomstbeskattning må samtidigt med jordvärdeavgiften fortfarande uttagas av större inkomster och förmögenheter. Visserligen blir detta en dubbelbeskattning i åtskilliga fall, men fog förefinnes som sagt att progressivt beskatta de stora skattebeloppen, som kunna bära det. Däremot skulle systemets princip komma helt de mindre inkomsttagarna till godo och desamma bliva fritagna från varje beskattning av deras flit. En småbrukare exempelvis, som lägger sig vinn om sin jord med största omtanke och idoghet, blir under nuvarande förhållanden belönad härför med ökade skattebelopp på debetsedlarna, under det att ett dylikt äventyr ej drabbar den småbrukare, som vanvårdar sitt jordbruk.

Beskattningsspörsmålet är en huvudfråga i politiken och det synes förbliva så oföränderligen. För att komma till några varaktiga lösningar, är det säkerligen högst nödvändigt att ruska grundligt i de gamla skattesystemen och deras metoder samt blåsa in en levande ande uti de såmedelst uppkomna remnorna. Den georgeistiska jordvärdereformens syften att med upphävande av annan beskattning lägga skatt endast på de samhällliga jordvärdena samt lämna arbetets och flitens resultat obeskattade kunna ej vara annat än i princip särdeles tilltalande.

Det är därför ganska förklarligt, att upplysningsarbetet om denna sak har visat sig lättast vinna anhängare bland de befolkningslager, som längta efter jord, men ej kunnat få sådan på billiga villkor samt

inse, att, när de fått jord och skola börja sitt arbete, det senares knappa resultat bör tillfalla dem oavkortat och icke beskäras av skattepolitiken, därest de skola kunna reda sig och hava någon glädje i arbetet. Uppenbarligen är det av denna grund, som de danska småbrukarnes eller de s. k. husmännens organisation upptagit denna sak främst på sitt politiska program.

I detta sammanhang må erinras, att de gamla grundskatterna, som hos oss på senare tider avskaffats, voro en helt annan skatteform än den ifrågakommande jordvärdebeskattningen. Dessa sekelgamla orättvisor, såsom man kallade dem, voro fixa utan hänsyn till värdeförändringar, drabbade all jord godtyckligt utan rimlig hänsyn till värdet och lika eller ofta kanske mest den jord som hade minsta jordvärdet samt fritog slutligen alldeles viss privilegierad jord utan hänsyn till värdet. Detta var verkligen orättvist. Anhängare av en jordvärdebeskattning beklaga dock, att grundskatterna borttogos utan att ersättas med en jordvärdeskatt. För övrigt var avskrivningen av grundskatterna kanske till stor del en present blott till den då levande generationen av jordbrukare. Ty jorden har sedermera alltmer gått i köp till köpeskillingar, som höjts i mån av det ökade jordvärde grundskatternas borttagande medförde. Dylik jord betalar således fortfarande de gamla grundskatterna. Enda skillnaden är, att förr betalades skatten till staten, men nu går den i stället till inländska eller utländska kapitalister.

*

Jordvärdena växla självfallet på olika ställen allteftersom samhällets egen växt företer olika skiftningar. Såsom en allmän regel kan man säga, att jordvärdena samla sig där folket samlar sig. Det är således störst i städerna och framför allt storstäderna med deras omgivningar. Vidare förekomma de avsevärt vid alla andra knutpunkter för samfärdseln, såsom hamnar, järnvägsstationer och dylikt. I övrigt höjas jordvärdena hela vägen utefter de stora stråkvägarna för trafiken, särskilt efter järnvägsanläggningarna. Märkligast torde denna stegring framträda på skogsmarkerna. Gruvor och vattenfall påverkas särskilt starkt i förevarande avseende av konjunkturerna. Det minsta jordvärdet förekommer säkerligen inom jordbruksbygderna, och ligga dessa avlägset från kommunikationer, kan måhända ett samhälleligt jordvärde ej ens i någon mån förefinnas.

Vad åter angår den omfattning, i vilken jordvärdet bör socialiseras, måste man ju säga, att om samhället vore ordnat förnuftigt, bör jordvärdet i sin helhet tillfalla sambället, som skapat detsamma. Det

allmänna borde, med andra ord, åtnjuta hela avkastningen eller den så kallade jordröntan av dess kapitalvärde. Inom det politiska livet hos oss, där man över huvud taget hunnit så långt som att intressera sig något för saken, ligger emellertid stämningen för närvarande företrädesvis på att begränsa sig till den framtida jordvärdestegringen samt även med denna begränsning kanske nöja sig med en beskattning endast av avkomsten av själva kapitalbeloppet. Tages sedan i skatt endast en ringa procent av det, som man sålunda bestämmer sig för att beskatta, kommer jordvärdesförslaget, som i sig självt är av stor och genomgripande betydelse, kanske att rinna ut i sanden och bli en av dessa bagatellfrågor, med vilka vi till sist slå oss till ro i det parlamentariska livet.

*

Denna georgeistiska jordvärdereform rör sig, som vi finna, inom den nuvarande ekonomiska samhällsordningens ram. Den bibehåller konkurrensen och marknadsvärdena och ställer icke i utsikt något upphävande av det nuvarande produktionssättet. Den är således, såsom man brukar kalla det, allenast socialreformatorisk. Men å andra sidan syftar den så långt på den vägen, att reformens fullständiga genomförande väl skulle kunna betecknas såsom en omdaning. Bland alla reformatoriska uppgifter, som vi för närvarande syssla med på det ekonomiska området, är detta eu, som söker verkligen tränga in i grundorsakerna till de ekonomiska olyckorna och egendomens ojämna fördelning samt inom det nuvarande samhällets ram bebåda bättre tider. Det är som sagt möjligt, att man på denna väg skulle kunna redan nu på ett omskapande sätt vrida åtskilligt till rätta, som är ur led i tiden.

Då emellertid jordvärdereformen som sagt bygger på det nuvarande produktionssättet, finner den däri också den naturliga begränsningen för sina verkningar till undanröjandet av bestående missförhållanden. Visserligen skulle, om reformen utföres i sina konsekvenser, hela jordvärdet indragas till det allmänna, och därigenom brytes jordmonopolet och avklippas väsentligen de möjligheter till oförtjänta vinster och kapitalanhopningar på enskilda händer, som härflyta från detta monopol. Men det olidliga tillståndet med å ena sidan arbetsköpare och å andra sidan arbetstagare, som äro godtyckligt beroende av de förra och av hela den planlösa enskilda produktionen, detta tillstånd kommer, om ej till graden, så dock till arten att fortfara. Jordvärdereformen kan ej göra anspråk på att gå till botten med denna fråga.

Man får icke heller glömma, att det gagn, jordvärdereformen till

äventyrs kan medföra genom att »automatiskt» främja jordfördelningen, får icke utesluta även andra åtgärder, som kunna vara ägnade att främja samma sak »med omtanke» för särskilda fall och för särskilda personer. I tider, då en storgodsbildning hotar folkets frihet och oberoende mångenstädes, är det oundgängligt att ha till hands även en expropriationslagstiftning, med vilken kan göras ett operativt grepp i det rätta ögonblicket på en viss plats för just de människor, som för tillfället där äro hotade eller behöva jord. Friheten från skatt på inkomster av nedlagda byggnadskostnader kan ej heller hindra, att i städerna boningshus onaturligt byggas upp i många våningar, och det är ingalunda säkert, såsom man tror, att reformen skall förekomma detta genom att uppmuntra till extensivare bebyggande av stadsområdena. Det förnuftiga kommer kanske icke heller här till sin rätt utan en lag eller en naturlag, skulle man nästan kunna säga, som förbjöd att uppföra byggnader för uthyrning av bostäder till andra utöver en höjd av högst tre våningar. Genom ett sådant påbud skulle något inträffa i samhällslivet, som verkligen betydde något.

En svårighet, som nog skall göra sig påmint, är också, att systemet lämnar jordvärdena kvar i enskild besittning och sedan i beskattningens form återbördar dem till samhället. Detta måste lätt skapa missnöje, som blir allmännare, ju flera skattebetalarne bliva med tiden. All beskattning är för övrigt en nödfallsutväg, som aldrig kommer att göra människorna glada. Det enda hållbara vore, att samhället organiserades så, att individen utfår endast vad honom med rätta tillkommer utan att han sedan behöver återlämna något och att samhällsvärdena eller allt, som erfordras för de publika ändamålen, inflyter direkt till det allmänna.

Det vore därför gagneligt för de georgeistiska tankarna, om de förbleve en rörelse för vår tid med klar insikt om sin uppgift att bringa hjälp i det närvarande och bana väg för det nya, som skall komma efteråt. Det vore med andra ord olyckligt för denna betydelsefulla rörelse, om den urartade till en skola med anspråk att hava sagt det sista ordet. Enligt all historisk erfarenhet uppkomma de ekonomiska skolorna för att värna om en förbisedd sida i samhällets ekonomiska liv. De ha där haft en stor uppgift att fylla. Men dessa skolor representera som sagt endast en sida av tingen och ha sedan i sin ordning försummat andra viktiga sidor. Då de fullgjort sitt värv och därigenom bilvit mäktiga, ha de alltid rest omåttliga hinder för nya berättigade krav. Det kommer även för jordvärdereformen en gräns, då dess principer icke längre kunna göra sig fruktbart gällande.

Man måste se jordfrågan ännu vidare.

Gärna må man föreställa sig, att någonting, som ens i någon mån påminner om det så kallade tusenåriga riket, aldrig skall komma till stånd. Kanske skola kommande erfarenheter oavslutligt bekräfta, att denna uppfattning varit riktig. Men mänskligheten har dock alltid hållit sig uppe genom ett vidhållande i alla fall av hoppet om något dylikt. Då bör det vara icke alldeles otillåtligt att hoppas, att framför allt jorden, grundvalen för tillvaron, en gång skall komma till sin rätta plats och användning i samhällena.

För att tillvaron skall bli något av en fristad, är första villkoret, att jorden fridlyses från alla de stridigheter, för vilka den nu utgör den främsta tummelplatsen. Man måste med andra ord se en ljusning bortom alla äganderätsfrågor och jordvärdestegringar. En tid sålunda, där jorden ej köpes och säljes, där den ej är någon handelsvara, där jorden ej nyttjas eller kan nyttjas annat än för sina förnuftiga ändamål.

Alldeles främmande för något dylikt är icke heller de nuvarande samhällsförhållandena, icke ens i storstäderna, de nutida jordmissbrukens brännpunkter. I parkområden inom fastställda stadsplaner har man vant sig att se fridlyst mark för ideella värden. Man har vant sig att hålla tankarna borta från att sälja dem för förtjänstens skull eller att reflektera över några jordvärdestegringar på dessa platser. Faran lurar visserligen ännu, då annan äger parkerna än den kommun, där de äro belägna. Statens förtroendemän ha således mer än en gång kastat begärliga blickar på vad man skulle kunna få ut ur statens äganderätt till Humlegården och Kungsträdgården i huvudstaden. Men ett tidens rättsmedvetande har stått i vägen på något sätt, man har icke vågat förgräpa sig på en den verkliga kulturens landvinning. På samma sätt respekteras offentliga byggnader och deras ofta vidsträckta tomtområden. Varför skall man icke kunna hoppas, att även de enskilda medborgarnas boningsplatser en gång skola i rättsuppfattningen och lagarna åtnjuta samma fred? Varför skall man icke kunna tänka sig en gång ett stadssamhälle, där de offentliga byggnaderna och de enskildas trädgårdar med en anspråkslös bostad ligga varaktigt och tryggt blandade om varandra utan hänsyn till central eller mindre central belägenhet och frigjorda fullständigt från alla ekonomiska värdesättningar eller annat jordocker?

Även dessa fjärrsyner — kanske dock ej i allo så fjärran, som man tror — kan det vara nyttigt att ej lämna alldeles ur sikte. Så småningom arbeta vi oss fram i den riktningen, hur ofullkomligt det under långliga tider än kan bli.

Denna motion har icke framkommit för att av Riksdagen begära intagandet av någon viss ståndpunkt i förevarande fråga. Den är ett uttryck för en önskan hos stora lager av medborgare, att statsmakterna måtte sätta sig in i ämnet och därigenom bereda även allmänheten möjligheter därtill. Vad särskilt skatteväsendet angår, har det allmänna intrycket ej kunnat undgå att bliva det, att man trots mångahanda reformer ej kommit till stort mera än kvacksalveri ännu; det är den bittra sanningen otvivelaktigt på detta område. Under sådana förhållanden tilltalar det oss olärda, om man kunde börja gå mera till botten med ämnet. Och något av en sådan förhoppning vilar, synes det oss, över jordvärdebeskattningen, till skillnad från de metoder, som hittills använts.

Saken har icke kunnat gå alldeles spårlöst förbi under det arbete med beskattningsfrågorna, som från regeringen igångsatts. I slutet av år 1908 framlade professor Cassel efter uppdrag från finansdepartementet en översikt över beskattningen av den oförtjänta värdestegringen å jord i vissa främmande länder. Den berörde jordvärdeskatten, settlementsbidraget och jordvärdestegringskatten, därvid dock det förstnämnda ämnet behandlades särdeles knapphändigt. Sedan tillkallades inom departementet särskilda sakkunniga, vilka sommaren 1909 avlämnade ett förslag till allmänna grunder för en s. k. värdestegringskatt å fastighet. Förslaget gjorde ej någon skillnad mellan åbyggnaderna och själva tomten och var således icke någon jordvärdestegringskatt i egentlig bemärkelse. Över dessa allmänna grunder infordrades en mängd utlåtanden och därvid inkommo en del anmärkningar från olika myndigheter. Sedan uppgjordes inom departementet hösten 1909 ett definitivt författningsförslag i ämnet. Häröver infordrades åter utlåtanden och en myckenhet anmärkningar inkommo från myndigheter och korporationer.

För beredande av allt detta material tillsattes hösten 1910 en fristående kommitté, som hade till uppdrag att följa de en gång givna riktlinjerna med skyldighet att vidtaga de ändringar uti finansdepartementets författningsförslag, som kunde föranledas av erinringarna. Under arbetets gång fann kommittén för sin del det vara riktigare att bygga ett förslag på den verkliga jordvärdestegringsprincipen och fick därför på begäran tillåtelse att för sådant ändamål utarbeta ett alternativt förslag. På våren 1912 avlämnade denna kommitté ett förslag i överensstämmelse med sitt ursprungliga uppdrag, vilket sedan remitterades till kommunalskattekommittén. Kommittén har sedermera upplösts, så att endast dess ordförande för närvarande fungerar och är det meningen att han framemot våren 1913 skall avlämna ett förslag i överensstäm-

melse med kommitténs andra alternativa uppdrag. Även detta blir förmodligen remitterat till kommunalskattekommittén.

För att kunna framlägga ett förslag om jordvärdestegringskatt, måste det finnas en utredning om det rena jordvärdet. Utan att genom särtaxering få utrönt detta värde eller med andra ord det redan uppkomna jordvärdet, kan man icke inlåta sig på frågan om skatt på den stegring av detsamma, som framdeles kan uppkomma. Emellertid tillhörde denna sak rätteligen kommunalskattekommittén och av den anledningen begärde värdestegringskommittén i september 1911 att få samarbeta med kommunalskattekommittén, vilket beviljades på det sättet, att två personer delegerades från den förra kommittén för att underhandla med denna senare. Saken har sedan utvecklats så, att den ena av dessa personer blivit fast ledamot i kommunalskattekommittén och den andra helt bortgått från uppdraget.

Vad kommunalskattekommittén nu kommer att företaga med saken är icke känt och anledning finnes till den förmodan, att kommittén själv ännu icke på allvar kommit in på denna sak. Några särskilda instruktioner lär den icke ha att inlåta sig på jordvärdefrågan i vidare mån, än som innefattas i remissen till kommittén av den andra kommitténs förslag beträffande värdestegringskatt. Men den synes å andra sidan ha fria händer att inlåta sig på ämnet i den omfattning kommittén finner lämpligt.

Då kommunalskatteproblemet och andra skattefrågor stå på dagordningen, är det av vikt att jordvärdebeskattningen och dess underavdelningar icke bliva bortglömda. I det svävande läge, vari saken för närvarande befinner sig inom skatteberedningarna, och med kännedom om det svala intresse, varmed den ännu omfattats, är det särdeles påkallat att ånyo påminna om densamma, icke minst inom riksförsamlingen. Därtill komma sannolikheterna, att kommunalskattekommittén helst begränsar sig till det minsta möjliga.

Den åtgärd, som nu vid sidan av upplysningsarbetet i första hand synes erforderlig, är en författning rörande särtaxering av jordvärdet å jord och andra naturtillgångar av olika slag samt eventuellt koncessionsvärden. Sannolikt inlåter sig kommunalskattekommittén i någon mån på denna fråga. Vi ha nämligen redan här i landet en ansats till en beskattning på det rena jordvärdet. Vid taxering av jord skall nämligen författningen göras skillnad på själva marken och åbyggnaderna. Detta lär tillämpas ganska godtyckligt, men man gör det dock i en del fall, ehuru det nog icke i allmänhet sker så rationellt, som

jordvärdebeskattningens princip kräver. På sådant sätt fås ett särskilt jordvärde på själva marken, och därpå utgår skatt.

Särdeles viktigt för denna saks framgång är också att vinna erfarenheter. Det lämpligaste sättet därför är att överlåta åt kommunerna att var för sig bestämma, i den utsträckning de finna lämpligt, att ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgift. Förebilden till en sådan anordning förefinnes mångenstädes.

Då det är billigt och för saken gagneligt, att principiella anhängare av en rationell jordvärde-reform även beredas tillfälle att på något sätt komma till tals vid de officiella rådslagen, har jag tilltrött mig att kunna vid denna motion, vilken innefattar min egen uppfattning i ämnet, tillika till närmare belysning av ämnet och utan eget ansvar för innehållet, såsom bilaga åberopa: en av Stockholms skattereform-förening mig tillställd promemoria med en del synpunkter på frågan. Dessutom åberopas i enahanda syfte jämväl de vid 1913 års motion fogade bilagorna.

På grund av vad sålunda anförts, hemställas,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam och uttömmande behandling av jordvärdespörsmålet i hela dess vidd samt framläggande för Riksdagen av de förslag, vartill denna beskattningsfråga närmast befinnes böra föranleda, i vilket senare avseende torde särskilt övervägas antagandet av författningar rörande dels särtaxering av jordvärdet å jord och naturtillgångar av olika slag samt eventuellt koncessionsvärden och dels rätt för kommuner att, i den utsträckning de finna lämpligt, ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgift.

Stockholm den 26 januari 1914.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Till ledamoten av Andra kammaren, borgmästare Carl Lindhagen.

Då enligt vårt förmenande jordvärdefrågan vid förra riksdagen ej fick den behandling som den på grund av sakens vikt förtjänar och då dess lösning blir allt mer av behovet påkallad, får styrelsen anhålla, att Ni även vid innevarande riksdag ville väcka eder motion om skyndsam och allsidig utredning. En särskild anledning härtill synes vara de stora anspråk som de framställda försvarskraven ställa ej blott på landets ekonomiska resurser utan även på de besittningslösa, av fosterlandet orättfärdigt behandlade folklagrens offervilja och fosterlandskärlek.

På grund av den oriktiga uppfattning rörande våra åsikter, särskilt i skatte- och jordfrågorna, som vid upprepade tillfällen kommit till uttryck vid Riksdagens behandling av edra motioner i jordvärdefrågan få vi tillika anhålla, att Ni på lämpligt sätt ville låta komma till Riksdagens kännedom vår egen verkliga åskådning, som i huvudsak finnes sammanförd i bifogade, av herr Johan Hansson på vårt uppdrag avfattade promemoria.

Stockholm den 24 januari 1914.

Stockholms skattereformförening,
Styrelsen.

P. M.*Den s. k. georgeistiska samhällsåskådningen.*

Uttrycket »georgeism» härleder sig som bekant från den amerikanske samhällsläraren Henry George. Det är sällan helt lyckligt att benämna en teori efter dess upphovsman, och särskilt är detta icke fallet om vederbörande långt ifrån ensam kan tillskriva sig äran av teoriens utformning och teorien tillika efter honom blivit föremål för ytterligare utveckling. Olägenheten framträder emellertid skarpt om teorien, som i detta fall, nödvändigtvis måste framkalla lidelsefulla strider, i vilka det ena intresset skär det andra och då det för motståndarna åtminstone tillfälligtvis kan löna sig att göra slagord av oförstådda eller kanske missvisande subjektiva benämningar för en hatad åskådning. Det är ej heller så mycket anhängarna som motståndarna, som tvingat in i det svenska språkbruket uttrycket georgeism.

Vill man däremot söka en objektiv benämning för denna samhällslära, så torde man icke finna något lämpligare än:

Den sociala rättfärdighetsläran eller samhällets rättfärdighetslära, om man så vill.

Ty ett gemensamt drag icke blott för Henry George utan även för hans mest lysande teoretiska föregångare, främst Quesnay, Turgot och Dove och även för hans lärjungar och övriga efterföljare är att söka ordna alla samhällsförhållandena i överensstämmelse med rättfärdighetens fordringar så att ingen av samhället uppnår förmåner på andras bekostnad utan att envar får sitt. Hos de franska fysiokraterna var denna strävan så framträdande, att den mera opportunistiskt lagda Adam Smith kände sig föranledd framhålla gentemot Quesnay (*The Wealth of Nations*, bok 4 kap. 9) att samhället dock visar sig kunna existera och gå framåt utan »fullständig frihet och fullständig rättvisa», en relativ sanning som föga bevisar gentemot fysiokraterna. Den snart därefter timade franska revolutionen och dess följder är ju blott ett av exemplen på hur det går när frihets- och rättfärdighetsgrundsatserna i allt för mycket trampas under fötterna av dem som makten hava. Quesnay sökte också bestämma rättfärdighetsprincipens innebörd, i det han som svar på frågan: Vad är rättvisa? förklarade: »Det är en naturlig och allmängiltig regel, en regel som klart bestämmer vad som tillhör en själv och vad som tillhör nästan.» Denna definition är väl icke fullständig, men den ger en tydlig antydning om vad saken gäller. Och att fysiokraterna själva till stor del insågo räckvidden av den av dem proklamerade grundsatsen framgår av deras krav om upphävandet av alla ekonomiska sarrättigheter, såsom import- och exportförbud, tullar, acciser samt deras om ock ofullständiga förslag till lösning av jordrättsfrågan bl. a. medels skattereformer.

Den praktiske politikern har ofta föga sinne för allmänna begreppsbestämningar ens när det gäller en för hela hans verksamhetsområde så fundamental grundsats som den moraliska rättvisan. Därför får man ofta höra honom handskas med begreppen rätt och orätt som den blinde diskuterar färger. Men å andra sidan ha även riksdagsdebatterna om georgeismen mera kretsat kring frågan: äro dess krav rättfärdiga, eller äro de nyttiga för samhället som helhet? Då det tvivelsutan är en sund instinkt som här får uttryck och som vi minst av alla önska förkväva, så kan det väl icke anses omotiverat, om jag nu söker prestera några bevis för att de s. k. georgeistiska kraven blivit och alltjämt av etiska tänkare bli uppfattade såsom utslag av den moraliska rätten.

Den etiska vetenskapen om georgeismen.

Det utan jämförelse märkligaste exemplet härpå före Henry George ha vi i skotten *Patrick E. Dove*, som redan 1850 med lika stor energi som tankereda utvecklade rättfärdigheten som medborgarlivets och politikens suveräna alltid oföränderliga princip, vilken tillämpad på jorden (naturegdomen) och människornas förhållande till denna, ledde till precis den lösning Henry George ett par decennier senare under iakttagelser och studier i en hel annan del av världen utvecklade och populariserade alldeles okunnig om Dove och andra som förut varit inne på samma tankegång. Och vad som är ännu mer beaktansvärt, särskilt för dem som känna sig så bergfast övertygade om de georgeistiska reformkravens absoluta orättvisa är, att Dove kom till sina konklusioner ur rent etiska premisser, medan Henry George som bekant hade övervägande nationalekonomiska utgångspunkter.

»Den politiska vetenskapen handlar om rättfärdighet och om människors

inbördes rättfärdiga förhållanden», förklarade han. Och han var noggrann med att icke, såsom ofta sker nu för tiden, sammanblanda rättfärdighet med barmhärtighet eller välgörenhet. »Samhällsmedlemmarnas inbördes förhållande måste byggas på rättfärdighetens grundsats, och sedan må var och en utöva välgörenhet allt eftersom det behövs. Finnes ingen rättfärdighet kunde ingen välgörenhet utövas, ty ingen kunde veta vad som var hans och vad han hade rätt att ge». ¹⁾ Här kommer således samma grundtanke fram: det rättfärdiga bestämmer vad som tillhör en själv och vad som är nästans. Denna rättfärdighetens lag är oföränderlig: »Det är alldeles solklart, att rättfärdigheten icke växlar från en tid till en annan. En rättfärdig handling kan icke skifta karaktär mer än diametern i en cirkel kan förändra sitt förhållande till omkretsen. Det som var rättfärdigt i går är rättfärdigt i dag, var rättfärdigt för tusen år tillbaka och kommer att vara rättfärdigt om tusen år.»

Denna uppfattning förefaller den gammalmodigt bildade nutidsmänniskan överklig. Emellertid överensstämmer den ganska väl med den senaste etiska forskningen, och när lekmannen oftast tänker annorlunda, har detta sin orsak i en beklaglig förväxling av rättfärdigheten som objektiv princip med de subjektiva meningarna om densamma såsom dessa kommit till uttryck särskilt i lagstiftningen. Ingen har bättre illustrerat denna förväxling än Dove själv. Hans iakttagelser äro så belysande, att de förtjäna bli mera allmänt kända. Han framhåller att lagen borde upprinna ur etiken, och det första och viktigaste spörsmål, som skulle avgöras är: »Vad är ett brott och vad är icke ett brott.» Men i stället för att undersöka vad som var ett brott, uppställde man de och de brotten och stiftade lagar till deras bekämpande med straff. Man gjorde en syntes före en analys och lade syntesen till grund för politisk lagstiftning och begick mord och rövade och utövade andra förbrytelser i skydd av denna lagstiftning. Bestämmande av vilken handling som var ett brott har skett alldeles godtyckligt. Någon konstant princip har icke följts, utan har uppfattningen härom varit föränderlig, motsäggande, ofta absurd och i allmänhet orättfärdig.»

»Sålunda var det under en period ett brott att vara fri (som det ännu är i Ryssland och i de södra staterna i Amerika);²⁾ under en annan tid var det ett brott att håll en slav. En tid var det ett brott att gå i kyrkan, en annan tid var det brottsligt att utebliva därifrån. En viss tid var det ett brott att skjuta villebråd, en annan tid icke. Vid en tidpunkt var det ett brott att vara en häxa, en annan tid fastslogs det, att ingen häxa fanns. Spörsmålet 'vad är ett brott' måste besvaras efter samma principer som spörsmålet 'vad är en fyrkant' eller 'vad är jordens omkrets'. Utan sådana bestämningar, vilande på principer, som icke äro godtyckliga utan vetenskapliga, är lagen despotism, och ingen människa i hela världen är moraliskt bunden att lyda den.»

Men lagen har icke blott arbiträrt uppställt sina brott, den uppställer lika arbiträrt sin »egendom» och ger sig till att beskydda den. Konungen, som hade makt att skapa eller avskaffa förbrytelser, hade också makt att råda över den jord som tillhörde staten. Han sålde eller skänkte bort och på det sättet har all Englands jord på en bagatell när undandragits nationens bestämmanderätt och skattebördan vältrats på folket. (Att vi i Sverge, framför allt under storhetstiden, gjort

¹⁾ Dessa och följande citat äro hämtade ur Dove: Social rättfärdighet. Svenska andelsförlaget. 1913.

²⁾ Detta skrevs omkring år 1850.

liknande erfarenheter är allmänt bekant.) Men Dove, som kraftigt hävdar att respekten för den moraliska rätten måste sättas över respekten för orättfärdiga lagar och förordningar, förklarar att »de nuvarande inbyggarna på de brittiska öarna äro blott bundna att åtlyda slika lagar från gammal tid angående förbrytelser och egendom, för så vitt sådana lagar i våra dagar äro rättfärdiga. . . . Den nutida ägaren av ett stycke jord kan icke härleda ett grand nutida rätt ur en död monarks gåvor, och skola hans rättigheter till jorden gälla nu för tiden, måste de vara så grundade, att nationen skulle stadfästa honom i dem, till och med om hans åtkomster förnekades, därför att han som individ hade rättmätigt krav på jorden».

I ett avseende förekommer dock en väsentlig skillnad mellan lagarna om brott och lagarna om egendom: De förra ha betraktats som föränderliga, men ej de senare — alltså en ny motsägelse i den s. k. rättsuppfattningen, vittnande om dess oreflekterade natur. Dove anmärker:

»Den ena generationen av lagstiftare och styrande gjorde en handling till legal förbrytelse, men den följande generationen ansåg sig därför icke bunden att för alltid betrakta den som sådan. Tvärt om varje generation av lagstiftare har ansett sig själv som fullt berättigad att ändra, revidera, förbättra och avskaffa sådana lagar efter gottfinnande. Men beträffande kungens gåvor har det varit helt annorlunda. De forna regenternas handlingar ha uppfattats som gällande för alla framtida släktled och den lära som nu sitter i högsätet går ut på att all den jord som en gång blev tagen från nationen genom en konungs gåva icke kunde återvinnas åt folket annat än genom våld på rättfärdigheten — utan att begå det brott som i aristokratins ögon är det avskyvärdaste, 'angrepp på äganderätten'. Denna motsägelse förklaras dock lätt, när man betänker, att Englands lagstiftare till största delen just ha varit de samma som jorddrottarna eller i alla fall män, som så omedelbart varit knutna till deras intressen, att statsstyrelsen till hela sin karaktär var ett jorddrottsvälde.»

Det verkliga förhållandet är emellertid att lagen icke kan göra ett stycke jord till egendom, fastän den kan kalla det för egendom. »Både förbrytelse och egendom äro tidigare än lagen och höjda över den, och det var icke för att skapa vare sig den ena eller den andra som lagen blev till, utan för att hindra den ena och beskydda den andra.» Dove påvisar konsekvenserna av den nuvarande ordningen som stipulerar:

»Det förbjödes alla personer av nationen under straff att bruka en viss del av jorden, med undantag för den privilegierade personen eller med hans tillåtelse. Det är ju i verkligheten en lag mot handlingen — en lag som förklarar, att det att bruka en viss del av jorden är ett brott för det stora flertalet av befolkningen.

Om man betraktar följderna av denna anordning, finner man, att den privilegierade icke i något hänseende är skyldig att göra jorden produktiv. Han kan alldeles försumma den, ja, han kan, som det nyligen hände i de skotska högländerna, jaga bort befolkningen, jaga bort fåren (människans föda) och förvandla trakten till en jaktöken för sitt privata nöje — därför att han har fullt upp med rikedomar härledande sig från andra marker, varmed han kan upprätthålla dessa dyrbara nöjen — på nationens bekostnad.

Så ser frihetsbegränsningen ut för den privilegierade. Låt oss nu fråga, var ligger begränsningen för folket? Likgiltigt hur jordens tillstånd är — ja om den ligger öde och icke frambringar någonting till människors uppehälle, så som tillfället faktiskt är i många delar av kungariket — ingen människa i England får

sticka en spade eller potatis i den för att frälsa sin familj från svält utan att riskera lagens straff. Man skulle vara en brottsling (lagen skulle kalla en så), och man skulle bli behandlad som en sådan.

Detta tingens tillstånd representerar ytterligheterna och allt som är bättre än ytterligheterna beror icke på lagen utan på *naturens lagar*. Låt oss antaga, att det inte fanns någon lag och att en enskild människa lade beslag på 30,000 tunnland för sitt nöje. Andra människor behövde jorden för sitt uppehälle. De börja att ta den i besittning och han försöker jaga bort dem. Vilken skulle vara den naturliga följden? Vad borde jordbrukarna göra? Skulle de dra sig tillbaka och dö av svält? Eller resa från landet? De skulle säkert göra motstånd med makt, och därigenom skulle de blott göra sin plikt. Men *lagen* tillåter dem icke att göra motstånd. Lagen har först berövat dem jorden, och därpå har den värvat en stående här för att förhindra dem att bruka de naturliga medlen till att återfå den.»

Politiken rör sig om två stora huvudfrågor: om den personliga friheten och om äganderätten, frågor som dock reellt sett äro blott två sidor av samma sak. Vad den personliga friheten angår är det stora slutgiltiga avgörandet av människans politiska framsteg, uppnåendet av »absolut frihet att utföra varje handling, som icke utgör ett våld mot rättfärdigheten».

Vad är då människans slutmål med hänsyn till politikens andra stora fråga?

Härpå ger Dove ett svar, som i ljuset av vad som nu pågår i England och annorstädes väl må kallas profetiskt:

»Här närma vi oss en sak, som inom loppet av få år (efter all sannolikhet) kommer att bli den stora stridsäpplet. Här är den klippta varpå Englands berömda konstitution, med konung, lorder och underhus, skall lida sitt avgörande skeppsbrott. Ett slikt påstående är naturligtvis för närvarande blott och bart en *mening*, men om den framställning av systemet som vi här ovan givit i huvudsak är riktig, tveka vi ej att försäkra, att om vi fortsätta med detta system i framtiden, förutse vi, att frågan om jordegendom kommer att bli orsaken till en häftig kamp mellan Englands adelsmakt och arbetarmakt och att dess slutliga avgörande skall medföra författningens ödeläggande. Och spörsmålet ligger innanför tränga gränser, ty allt som kräves är svar på följande fråga: 'Skall befolkningen uthungras, utarmas och förjagas från sitt fädernesland eller är det aristikratin som måste ödeläggas?'

Låt den politiska ordningen bli så eller så, låt det bli allmän rösträtt eller vilket annat slags rösträtt som helst, så länge aristikratin har all jord och tar räntorna av den, är arbetaren blott en slav, och han skall förbli slav, tills han har undanröjt rätten till privat särägorätt till jorden. Jorden är till för folket och icke för aristikratin.

Såsom lagar, vilka stå i förhållande till människan och hennes handlingar äro frihetens och egendomens lagar likställda; det är båda dessa två lagar, som böra behärska människornas handlingar; ty att tilldela en individ ett stycke jord är blott att hindra alla andra från att bruka detta jordstycke och frågan, sedd i denna belysning, kan blott diskuteras som en gren av den mer allmänna: 'Hur kan en människa med rätta lägga band på en annan människa?' Och när spörsmålet ses i detta ljus, är det klart, att det icke finns något sådant som en lag om egendom, tydligt skild från en frihetens lag, utan att frihetens teori måste omfatta

egendomens teori, och om den tid skulle komma *då lagen blir opartisk gentemot människors handlingar, så måste den nödvändigtvis bli opartisk gentemot egendom i naturens rikedomar — allt som ej är skapat genom individens kraft och arbete.*»

Här äro konsekvenserna av den allmänt erkända principen, likhet inför lagen, blixtklart belysta, och ej ens den som sluter ögonen kan undgå att se denna påtagliga sanning.

Dove fortsätter:

»Vi äro alldeles på det klara med att i många sinnen rör sig en dunkel fruktan för att, om de nutida lagarna om jordegendom förändras, skola olyckor av den mest ödeläggande art störta över det brittiska samhället. Intet kan vara mer absurt, barnsligt eller fegt.

Precis samma räddhåga har visat sig vid varje annan förändring, som ägt rum. Människornas anordningar ha skapat olika rättigheter med hänsyn till jordegendom, den jord skaparen bestämde för hela rasen; på så sätt blev den ena människan förlänad med väldiga landsträckor, medan mängden därigenom med nödvändighet berövades allt med undantag av sitt arbete. Ett så märkligt system kunde blott uppstå under maktens regemente, och det kunde blott fortsättas genom mängdens okunnighet. Men människornas anordningar med avseende på jorden stannade icke härvid. Den ena generationen var icke nöjd med att skapa en ordning som blott var tvingande för bara den generationen, utan det skrevs lagar och inarbetades vanor, varigenom den ena generationens anordningar skulle övergå till framtida generationer och påläggas människor, som ännu icke fötts, men som skulle födas i en värld som redan var styckad och som de således icke hade tillgång till.

De som voro födda i ett land där jorden allaredan var tilldelad enskilda bestämda ägare, kunde därför uppnå existensmedel blott genom att arbeta åt de andra, och då de till vilka jorden avståtts icke kunde odla själva och jorden var en nödvändig källa till befolkningens underhåll, stodo arbetarna under tvånget att betala en avgift (ränta) till dem som således skaffade sig en riklig inkomst utan arbete. Detta system med så olika rätt till naturjorden, som Gud bestämde för hela rasen, varaktig som den är från släktled till släktled, medför som sin naturliga följd det fördärliga samhällstillståndet, att vi ha några få aristokrater, förlänade med stora rikedomar utan arbete, och en mängd arbetare reducerade till fattigdom, elände och ibland till verklig hungersnöd.

Ingen politisk sanning förtjänar att mer allvarligt inskräpas för världen än att män i varje på en annan följande generation ha lika rätt att göra föranstaltningar om sina egna förhållanden och att de därvid icke hindras av ansvar, inskränkningar, olika rättigheter, *för så vitt ej dessa inskränkningar påläggas av rättfärdighetens allmänna lagar* eller av sådana olikheter i ämbetsutövning som de komma överens om att införa till allmän nytta.

Men då måste vi också givetvis erkänna, att jorden och allt vad den rymmer tillhör varje existerande släktled, och att bestämmanderätten över jorden (såsom det stora magasin, varifrån människan får hämta sina förråd och sitt underhåll) icke är avgjord genom lagarna, vanorna, anordningarna, kungarnas gåvor eller något föregående släktleds hävdvunna rättigheter utan genom det levande släktledets förnuftiga övervägande, i det att det företager alla anordningar *i överensstämmelse med rättfärdighetens regler, som alltid äro giltiga och alltid bindande och som vid varje tidpunkt utgöra den norm som bör bestämma människans handlingsätt.* Följaktligen är spörsmålet under varje period detta: »Vilken är den rätt-

färdiga fördelningen av jorden?» Det stora problemet är att uppfinna ett sådant system, som kan garantera en människa *just hennes del av de naturgivna fördelar som skaparen har tilldelat rasen*, medan hon samtidigt har fullt tillfälle att utan motstånd eller hinder utöva sitt arbete, sin flit, sin duglighet till egen fördel.»

Jordfrågans rationella lösning.

Det måste finnas en lösning även på detta problem:

»De vetenskapliga upptäckternas hela historia lämnar oss garanti för att förr eller senare skall problemet bli löst, att lösningen skall bli erkänd, och att den från en förståndsmässig dogm skall förvandlas till en praktisk handlingsregel.»
Spörsmålet är:

»*Vilket system skall tillförsäkra varje individ i dess successiva släktled hans andel av fosterjordens naturliga fördelar?*»

Härpå ger nu Dove följande logiskt skarpa svar:

»Ingen sanning kan vara absolut säkrare såsom en intuitiv förnuftsats än den, 'att ett föremål är dess frambringares egendom', och vi hävda, att frambringande är det enda medel varigenom en individs rätt till egendom kan uppstå.

Alltså, då ingen individ och ingen generation är frambringare av den fasta substansen, jorden, tillhör den i lika grad alla existerande invånare. Det vill säga, att ingen individ har någon särrätt till mer än vilken som helst annan.

Men medan man på ena sidan tager objektet i betraktande (d. v. s. jorden), måste man å andra sidan betrakta subjektet, människan och hennes arbete.

Objektet är allas gemensamma egendom, *i det att ingen individ är i stånd att gottgöra någon åtkomst till någon del därav*. Och individuell eller privat egendom är det förökade värde som har frambragts genom individuellt arbete. Vidare, beträffande jorden måste man skilja mellan den permanenta jorden och dess temporära eller förgängliga produkter. Den förstnämnda kan aldrig bli privat egendom, och varje system, som behandlar den som sådan måste givetvis bli orättfärdigt.

Men fastän den permanenta jorden aldrig kan bli privat egendom — t. o. m. om lagarna kalla den så och behandla den som sådan — kan den besittas av enskilda individer för brukningens skull och i avsikt att frånvinna den alla de naturprodukter människan behöver.

Frågan är då, på vilka villkor jorden får besittas av de släktled som följa efter varandra på jordklotets yta. De givna betingelserna äro: För det första, att jorden är rasens samegendom. För det andra, att vad helst en individ frambringar genom sitt eget arbete är denna individs egendom och att han kan disponera över den som han behagar, förutsatt att han ej gör intrång på nästans område. För det tredje, att jorden är rasens ständiga gemensamma tillhörighet, och att varje kommande släktled har full åtkomst till fri jord. Den ena generationen kan icke binda en följande generation.

Och vad som kräves är ett system, som skall tillförsäkra successiva individer av människosläktet deras andel i den gemensamma egendomen och tillfälle till att, utan intrång, framtvunga så mycken privat egendom som deras duglighet, flit och företagsamhet sätter dem i stånd till.

Det schema som tyckes utbjuda sig som det naturligaste är en allmän delning av jorden, styckning av densamma mellan invånarna i delar motsvarande deras antal. Det tyckes vara det enda system som folk kommer att tänka på att döma

av de invändningar som göras mot en rättvis egendomsfördelning. Alla dessa invändningar riktas mot själva jordens delning, men säkert är en sådan delning teoretiskt bakvänd, särskilt om brottstyckena skola göras till besittarnas egendom. Men bortsett härifrån skulle den fördel, som skapats av handel etc. medföra att många övergiva åkerbruk och överlämna sin andel till dem som föredraga detta yrke. När människorna gjort betydande framsteg i konster etc. är en allmän återgång till jordbruk en blott och bar chimär, ett fantom. Människorna måste gå framåt, ej tillbaka. Att tala om en delning av marken i England är absurt. En sådan delning skulle vara lika onyttig som den är osannolik. Men den är mer än onyttig — den är orättfärdig och orättfärdig icke mot de nuvarande så kallade ägarna, men mot de mänskliga varelser som ständigt födas till världen och som ha precis samma naturliga rätt till en del, som deras föregångare ha. Låt oss t. ex. antaga, att 100,000 tunnland delades i 1,000 delar och tilldelades 1,000 personer som deras egendom. Detta tyckes vid första ögonkastet vara ett rättvist arrangemang; och om personerna voro odödliga och inte finge barn, skulle det icke kunna göras synnerliga invändningar däremot. Men om marken gjordes till egendom, skulle en av de 1,000 personerna kunna avyttra sina 100 tunnland till en annan ägare, som då fick 200 tunnland. Detta kunde vara fullkomligt rättvist, så långt de två personernas inbördes förhållande beträffar; men det finns andra intresserade vid denna transaktion, och deras rättigheter få icke förbises. Låt oss antaga, att efter några år den vuxna befolkningen ökats till 1,050. De 50 männen ha precis samma rätt till en andel som de ursprungliga 1,000 hade, i det att endast ett försteg i tid icke medför någon skillnad med avseende på människornas rätt till naturjorden. Vad skulle då krävas? Antingen 1) att reservera den s. k. egendomen åt de ursprungliga ägarna och därigenom beröva de 50 nya männen varje andel av jordklotet; eller 2) företaga en ny delning av alla landsträckorna och dela dem i 1,050-delar. Detta skulle naturligtvis ödelägga de förstas egendomar, och delningen av jorden skulle i praktiken betyda en hel omstörtning av de 1,000 jordbruket. Var och en kunde fordra rågångar flyttade, så snart en ökning av befolkningen krävde en ny delning. Ett sådant system skulle vara ödeläggande för jordens brukning; och om det också vore möjligt, skulle därvid häfta sådana brister, att dess tillämpning i praktiken icke ens skulle diskuteras.

Men om alltså successiva släktled icke kunna ernå sin andel i själva marken (incl. gruvor etc.) hur kan då delningen av naturjordens fördelar verkställas?

Genom delningen av dess årliga värde eller jordränta, d. v. s. genom att göra jordräntan till nationens samfällda egendom. D. v. s. (liksom skatten är statens samfällda egendom) genom att taga hela skattens belopp av jordräntan och därigenom överflödiggöra alla andra skatter. Sålunda skulle all industri befrias från varje börda, och varje människa skulle få den ersättning som hennes duglighet, flit eller företagsamhet gjorde henne berättigad till enligt den fria konkurrensens naturliga lagar.¹⁾ Detta, påstå vi, är den enda teori som kommer att tillfredsställa de krav naturegendomens problem uppställer.

Skatt kan blott läggas på jord eller på arbete. (Med jord mena vi naturjorden, ej blott den till jordbruk användbara.) Dessa äro de två grundelement som

¹⁾ »Vi tveka icke att förutsäga, att alla civiliserade samhällen en gång skola komma därhän att de avskaffa alla skattebördor som hämma industrin och taga hela skatten av jordräntan. Och detta därför att jordräntan är hela samhällets gemensamma arbetsprodukt.»

kunna underkastas beskattning, i det att kapital ursprungligen härleder sig från någotdera av dem. Kapital är blott hopsparat arbete eller hopsparat jordränta, och då allt kapital måste härflyta ur den ena eller andra av dessa källor, så är varje beskattning av kapital blott beskattning av jord eller arbete. Alltså är all beskattning av vad slag den än är 1) beskattning av arbete, d. v. s. en förminskning av den naturliga ersättning som arbetaren skulle ha för sitt arbete, eller 2) beskattning av jord, d. v. s. indragning av naturjordens handelsvärde till statens utgifter.

Nu är arbete egentligen privat egendom och jord är icke egentligen privat egendom, utan tvärtom varje släktleds gemensamma arvslott. Där jorden är beskattad är ingen människa beskattad, ej heller verkar jordbeskattningen på något sätt hämmande på den mänskliga industriens framsteg. Tvärt om kan jordbeskattningen, riktigt ledd, vara ett medel till att göra landets villkor i hög grad lyckliga.

För statens utgifter måste skaffas en inkomst och denna inkomst måste uppböras genom beskattning eller ur jordräntan. Det finns intet annat alternativ; antingen måste jordräntan anslås till statens samfälliga utgifter, eller också måste man begå övergrepp mot individernas arbete; inskränkningar, spioneri och hinder måste igångsättas för att underlätta skattebördan.»

Dove skisserar slutligen jordegendomens historia i England på följande sätt, vilket ju väsentligen påminner om vår egen historia på området:

»1) Jorden överlämnades av kungen till personer, som skulle överta konungarikets militärtjänst.

2) Fullföljandet av denna militärtjänst var villkoret för att erhålla nationell jord.

3) Jorden överläts först på livstid, senare gavs till ärftlig besittning.

4) Militärtjänsten avskaffades genom lag, och en stående här infördes.

5) Den stående hären besoldades av kungen.

6) Kungen, som avskaffade de personers militärtjänst vilka fingo nationens jord, tog sin tillflykt till att beskatta förbrukningsartiklar, för att hären skulle kunna betalas.

I stället för att Englands jord förlänades med villkor att göra konungariket militärtjänst blev den individernas egendom, och sålunda miste den engelska staten Englands jord.

Därför ha både det nutida skatteväsendet och statsskulden, vars räntor uppböras med tvångsbeskattning av Englands inbyggare i gemen, sin orsak i att staten avhände sig jorden, så mycket mer som statsskulden (uppkommen för krigsutgifternas skull) skulle ha varit en skuld på jorden och icke en skuld på Englands folk. Om därför lagstiftningen hade rätt att avskaffa de människors militärtjänst som fått jorden i förläning, så har lagstiftningen lika full rätt att upphäva den nu gällande allmänna beskattningen av samhället och att lägga alla de skatter som ha utkrävts och ständigt utkrävas för konungarikets militära utgifter på deras axlar, som sitta inne med jorden.

Överlåtagandet av statens jord till privat egendom var det första steg som grundlade det nya samhällssystemet i England, ett system som uppvisar enorma rikedomar på händerna på några få aristokrater, vilka varken arbeta ej heller betala skatter i proportion till dem som arbeta — och en väldig befolkning, som arbetar för sin nakna existens eller emellanåt i miljontal är nedtryckt i armodets elände.

Så länge man tillåter att detta system består, tycks det (att döma av jor-

dens beskaffenhet och människans förmåga att vinna sitt uppehälle på densamma) vara en absolut omöjlighet att fattigdomen någonsin kan övervinnas; så mycket mer som skattens tyngd nödvändigtvis faller på arbetets lott och arbetets värde tillika minskas överallt, där landets jord är överlämnad till en aristokrati.¹⁾

Utstyckningen av den gemensamma jorden var en gagnelig åtgärd, för så vitt jordvidderna blott producerade litet; och varje åtgärd, som orsakade, att markerna producerade mer till landets behov, var i så avseende nyttig. Det skulle ha varit alldeles absurt att låta den samfälda egendomen ligga för fåfot när dess utstyckning kunde frambringa en långt större mängd födoämnen till gagn för landet. Men dessa lotter blevo genom utstyckningslagarna icke tilldelade dem som arbetade på jorden, utan godsägarna. På så sätt är det skapats en nästan fullständig skilsmässa mellan det engelska bondeståndet och den engelska jorden. De små bönderna och torparna å landet ha förvandlats till dagsverkare, fullständigt beroende av sin dagspenning, som även kan slå fel och faktiskt ofta gör det. De ha nu ingen jord, till vars brukning de kunna återgå som reserv, när efterfrågan efter arbete mattas.

Och nu är det nödvändigt att fråga: 'Hur kan det tillgå, att i världens rikaste land en stor del av befolkningen nedtryckes i fattigdom?' Innan orsakerna till fattigdomen äro tillräckligt fastslagna och innan läkemedlet har använts mot orsaken, kan intet hälsomedel göra mer än lindra sjukdomen. Använd läkemedlet mot orsaken, och sjukdomen är uppryckt med roten. Orsaken eller åtminstone en av de stora orsakerna är den som uttryckes i det ovan anförda uttrycket 'skilsmässan mellan det engelska bondeståndet och den engelska jorden'; och till dess bondeståndet har återerövrat jorden, kunna Englands inbyggare vara förvissade om att fattigdomens förbannelse skall hemsöka dem. Det brittiska folket kan aldrig tillräckligt ofta erinras om att det icke behöfde finnas några skatter, om icke jorden blivit överlämnad från staten till privata.

Plantageägarna visste på sin tid mycket väl, att de aldrig hade någon moralisk rätt till slaverna och att de således icke kunde ha något moraliskt krav på ersättning vid slavhandels upphävande. Det var en rättfärdig och, som världen är, en berömlig handling, då England avskaffade slaveriet, — men den engelska arbetaren, som betalade 5 procent på sitt te, sitt socker och sin tobak för att betala plantageägarna ersättning, blev sannerligen förfördelad och bedragen lika väl som negeren hade blivit det, även om det inte skedde i samma utsträckning. Ingen människa i världen och ingen församling i världen skulle någonsin ha rättsgiltig möjlighet att beskatta en arbetare i avsikt att hålla en människorövare skadeslös; och fastän dessa förhållanden nu ligga bakom oss i tiden och äro överståndna, vore det nog intressant att veta, om icke stora delar av folket skulle få upp ögonen för analoga förhållanden, innan alltför många år runnit hän över engelsmännens huvud. När frågan om jordegendom kommer upp till avgörande diskussion, skulle man svårligen kunna tänka på ersättning.»

Det borde verkligen varit överflödigt att i en handling som denna så utförligt uppta utrymmet med refererandet av en gammal tänkare. Doves grundtankar äro

¹⁾ »Faktiskt är det bestämmanderätten över jorden som avgör arbetets värde. Om folk kunde få jord att arbeta på, skulle de arbeta blott för en ersättning som gav större profit, än Gud har ämnat för jordens brukande. Där de icke kunna få jord att arbeta på, tvingar dem hungern att arbeta för att över huvud kunna existera.»

så självklara, att de borde vara var mans egendom redan från skolan. Men det faktum, att de även för våra i många andra avseenden mest bildade politici äro obegripligt främmande är ett sorgligt vittnesbörd om hur efterbliven den social-etiska bildningen är. Ett bättre bevis för behovet av en ordnad undervisning i social etik kan väl knappast ges.

Då Doves social-etiska grundåskådning sammanfaller med Henry Georges och tillika är skarpare formulerad behöva vi icke återge Georges egen etiska motivering för sina krav. Den intresserade hänvisas till hans för alla tillgängliga skrifter. Men påståendet att »georgeismen» är en »social rättfärdighetslära» må beläggas med ytterligare ett par bevis. I det populärvetenskapliga arbetet »Världskulturen» kommer en av medarbetarna fil. dr C. N. Starcke i sin avhandling om »Adertonhundratalets vetenskap och kulturutveckling» även in på georgeismen (sid. 460): »Georgeism är alls icke annat än ett försök att hävda rättstanken som den enda bärande kraften i samhällsordningen. Rättvisa och icke hjälpsamhet är det moraliska krav, människor överallt kunna uppställa, och som samhällsmakten skall hävda.» Starcke gör vidare uppmärksam på ett drag hos den *rättfärdiga* samhällsordningen, som alltid förbises av georgeismens vedersakare, nämligen dess gynnsamma inflytande på *den allmänna förmögenhetsökningen*:

»Många nationalekonomer tro med Mill, att förmögenhetsfördelningen är beroende på mänskliga bestämmelser och kan påverkas av lagar och föreskrifter, naturligtvis inom vissa gränser. Men Henry George framhåller med styrka, att man icke genom lagar kan fördela annat än de varumängder, som redan finnas. Vill man även disponera över fördelningen av dem, som först skola framställas, blir man tvungen att räkna med de förhållanden, som bestämma människors handlingsvilja. Dessa lagar äro lika fasta och orubbliga som de naturlagar produktionen måste räkna med; men de äro icke fysiska, utan moraliska lagar och det rör sig icke här om blott något, som är, utan om något som bör vara. Varje lag, som sökte reglera fördelningen i strid med vad människor känna som rättvist, skulle förringa produktionen.»

»— — — Det är icke ändamålsenligheten, nyttan, utan rättvisan, som är grundbestämmelsen i de sociala institutionerna, emedan det är rättvisan allena som mäter fördelningen och ställer den i det verksammaste förhållande till produktionen. Den rättvisa måttstocken är den, att var och en har rätt till vinsten av sitt arbete. Varje lagbud som bestämmer, att frukten av en mans arbete skall tagas ifrån honom och givas till andra, skall försvaga människornas lust att arbeta och sålunda motverka sig självt. Men av satsen att var och en har rätt till vinsten av sitt arbete följer även den motsatta, att ingen har rätt till mera, ty ingen kan få mera än sitt arbetes inkomst, utan att det är andra som få mindre. Därav följer den sociala grundprincip, som kallas 'tjänst för tjänst', nämligen att ingen kan kräva större prestationer av andra än han själv presterar som vederlag. Den som tager mer av andra än han själv ger i gengäld, gör sig skyldig till rov, och det förändrar icke sakens realitet, om detta rov utövas öppet som plundring med våld, eller i skydd av en juridisk ordning såsom monopolbestämmelser. Monopolet är rov, emedan det sätter monopolisten i stånd att taga mer än han ger.»

Om monopolen och särskilt jordmonopolet yttrar doktor Starcke vidare:

»Det är genom monopolen den olika fördelningen framträder. Monopolens makt ligger i, att de icke direkt fastslå något om fördelningen utan gripa in i produktionen, som de beröva dess fria karaktär, varigenom priserna tvingas i höjden.

Det viktigaste av alla monopol, det vartill alla de andra förvandla sig och på vilket deras möjlighet beror, är jordmonopolet, rätten att råda över jorden utan att själv bruka den. Då intet arbete kan komma till stånd utan förbindelse med jord, och då jord endast finnes i begränsad mängd, kommer den, som har makt att hindra andra i att arbeta på jorden, att bliva deras herre och kunna keröva dem en andel av deras arbetsinkomst, som betalning för att få tillträde till jorden. Detta är rov, emedan jord icke beror av mänskligt arbete och därför icke kan ägas av någon som frukt av hans arbete. Men *rovet skyddas som en rätt*, lagen under tidernas lopp har stadgat. Det får utseende av, att jordägaren gör jordbrukaren en tjänst genom att tillåta honom att bruka jorden, men det ser endast så ut, ty det är icke jordägaren utan samhället som ger jorden det värde, brukaren skall begagna i sitt arbete. Det orättvisa ligger icke i, att brukaren betalar denna avgift, jordarrendet, utan i att den inkasseras och behålles av personer, som ingen rätt ha till den. Det är icke omedelbart jordbrukarna, som utplundras, utan hela samhället. De produktiva krafterna förlamas genom att ständigt inskränkas av monopolisterna.

En hel del monopol kunna upphävas genom lag, emedan de äro skapade genom lag. Tullprivilegier, koncessioner av olika slag äro godtyckligt införda och kunna godtyckligt upphävas. Men huvudmonopolet, rådan det över jorden, kan icke behandlas så, emedan blotta jordvärdet och mänskligt arbete utfört på jorden äro så nära förenade med varandra. Knuten kan här endast lösas, genom att samhället genom en skatt indrager det existerande jordvärde, som det själv har skapat. Medan all skatt på arbete (självproducerad) förmögenhet och inkomst endast är en nödfallshandling från samhällets sida, varigenom det skaffar sig de nödvändiga medlen, på det sätt att det gör ingrepp i varje enskild medborgares rättmätiga egendom, så är skatt på jordvärdena varken en börda, som lägges på arbetet eller ett ingrepp i främmande rätt. Liksom enskild man har rätt till vinsten av sitt arbete har samhället rätt till vinsten av sitt. En skatt på jordvärdena i stället för andra skatter tager icke något av den enskildes egendom, utan låter samhället taga sin egendom och den enskilde behåller sin egendom oinskränkt. *Det är just från föreställningen om egendomens helgd och egendomsrättens okränkbarhet, som jordvärdeskatten får sin fulla etiska betydelse.* Fördelningsprincipen, var mans rätt till inkomsten av sitt arbete, är just samtidigt ett hävdande av äganderätten, ty fördelning är intet annat än ordnande av egendom.

Henry Georges lära är icke blott en anvisning på att genom ett enkelt medel råda bot på de sociala bristerna, den är snarare ett framhållande av, att varje social reformsträvan endast kan undgå att förvilla sig i hopplösa experiment, när den gentemot alla föreliggande enskilda frågor fasthåller den enkla grundtanken, som uttrycker hemligheten i det sociala livet. Som läkaren endast kan behandla sjukdomens invecklade fenomen, när han ständigt har livsprocessens elementära grundförhållanden för ögonen, så går det även samhällsläkaren. Arbetet är den enda värdeskaparen, all reformverksamhet måste därför gå ut på att understödja arbetet. Men arbete är en andlig verksamhet och dess impulser och motiv väsentligt beroende på den moraliska sanktion arbetsordningen får. Säkerheten för att få inkomster av sitt arbete och vissheten om att icke få mer än denna vinst äro två källor, varur arbetslusten flyter. Men dessa källor uttömma den moraliska idé vi kalla rättvisa. Det är en hård och oböjlig kategori, men just därför även ägnad att vara grundval för en så stor byggnad som det mänskliga samhället. Det är en

falsk tanke, att människorna i samhället äro solidariska och därför hänvisade att leva för varandra. Solidariteten är icke en förutsättning för den mänskliga tillvaron, varken i eller utanför samhället, utan är följden av människors rättsskyddade samarbete. Ju mer man gör hjälpsamheten till grundval, desto mer bygger man på lös grund, där den ena ständigt har känslan av att bliva exploaterad av den andra. Ju mer man värnar varje enskild i hans fulla rätt, desto starkare växer samhörighetskänslan och öppnar stora möjligheter för tillfredsställandet av alla våra kärleks- och hjälpsamhetsinstinkter. Det kommer otvivelaktigt att bliva både en inre nödvändighet att bringa hjälp och en renare glädje i att hjälpa när det gäller i ett samhälle, där envar kan bruka sina krafter till fullo och sätter en ära i att bära sitt eget ansvar.»

Henry Georges lära är, säger doktor Starcke slutligen, visserligen djupt revolutionär, »emedan det bestående samhället rymmer så mycken orätt, men tillika konservativ emedan denna orätt just är orätt enligt de rättsbegrepp, det bestående samhället vilar på; det är icke ett nytt samhälle med ny moral och nya rättsbegrepp, som skall skapas. Liksom den enskilda människan i sitt liv handlar enligt föreställningen om, att rättskaffenhet varar längst men ofta utan att i det givna föreliggande fallet kunna inse, att det är det nyttigaste, och måste utgå från andra självständiga kännetecken på vad som är rätt, så måste det även ske i samhällena. Rätt *skiljes från orätt* genom det ganska enkla kännetecknet, att ingen kan fordra mer än han presterar. Till och med om andra förhållningsregler omedelbart kunde tyckas vara nyttigare, gäller det för samhället som för den enskilde att icke låta sig förläda och lockas ut i dessa ändlösa och ganska osäkra beräkningar».

Efter denna skarpsinniga framställning av det stora jordvärdeavgiftskravet ur rättfärdighetssynpunkt torde föga behöva tilläggas. Jag vill dock ytterligare erinra om att en annan socialetisk specialist, den danske tänkaren Severin Christensen i sitt verk »Social etik» (Norstedt & Söner 1913) kommer till alldeles samma resultat som Starcke och Dove. Vidare må nämnas att den kände tyske etikern och pedagogen, professor W. Rein i Jena icke blott i tal och skrift hävdade rättvisan i de moderna jordreformvännernas strävanden utan även själv anslutit sig till den organiserade rörelsen. (Se hans: Die ethischen Forderungen in ihren Beziehungen zum wirtschaftlichen Leben der Gegenwart. Halle a. s. 1904 och Ethik und Volkswirtschaft, Berlin 1902.)

»*Däri ligger det omoraliska* (unsittliche): Den obegränsade privategendomen i jord ger innehavaren möjlighet att utan arbete och till skada för samhället tillägna sig huvudfördelarna av det ekonomiska framåtskridandet. Denna skriande orättvisa måste undanröjas.» Arbetarnas löneförhöjningar, förbättrandet av ämbets- och tjänstemännens villkor, den höjning i ekonomiskt hänseende som alla befolkningslager förmå tillkämpa sig kommer slutligen endast tomtägarna tillgodo i form av högre hyror. Bostadsnöden i våra städer härrör sig till största delen från det jordmonopol tomtägarna och tomtspekulanterna gemensamt besitta. Detta städernas tomtmonopol måste först brytas, om vi önska åstadkomma sunda, sedligt verkande bostadsförhållanden» (Ethik, sid. 17). Och vidare: »Jordegendomen kan icke behandlas efter den rörliga egendomens schablon. Ty i fråga om jordegendomen gör sig som vi sett det sociala beroendet, hänsynen till det hela med avseende på förvärv och användning i högsta grad gällande. *Jordbesittningen har för samhällets*

sociala och moraliska utveckling en helt annan betydelse än det rörliga kapitalet. Detta har hittills icke tillräckligt beaktats i vår lagstiftning» (sid. 19). »Hur mycket bättre har icke naturmänniskan det ställt i detta avseende. Luft och ljus, jord och vatten, växter och djur stå till hennes fria förfogande. Av alla dessa naturförmåner har kulturmänniskan blott luft och ljus kvar och även med detta är det i våra stora städer ofta dåligt nog — för allt annat har hon blivit räntepliktig. Mest tryckande är dock för henne jordröntan. Denna kan verkligen förbittra livet för många och göra det till ett sant helvete. Därför gäller det att just här inrikta det sociala reformarbetet. 'Ett fritt folk på fri jord' som Goethe uttryckte sig» (Die ethischen Forderungen, sid. 58).

Ännu en röst ur vetenskapens läger må anföras, och det som nu meddelas adresseras särskilt till antigeorgeisterna inom det liberala lägret. Professorn i sociologi vid Londons universitet, L. T. Hobhouse, behandlar i sin bok »Liberalismen» jord- och skattefrågorna på ett sätt, att en georgeist knappast har något att där emot invända. Han hävdar, att man måste, om man vill uppnå ekonomisk rättvisa och därmed social fred i samhället söka skilja på den enskildes och det allmännas eller samhällets andel i de befintliga värdena och se till att envar får vad dem med rätta tillkommer. När det gäller jord är detta särskiljande tämligen lätt. »Värdet av en Londontomt beror väsentligen på London och ej på husägaren. Nogare specificerat betingas det delvis av London, delvis av engelska riket och delvis, skulle man kanske kunna säga, av den västerländska civilisationen. Men under det att det skulle vara omöjligt att utreda dessa samverkande faktorers ställning till varandra, är huvudpunkten, att hela värdestegringen betingats av en eller annan social faktor tillräckligt klar, och detta visar, varför den *liberala* meningen fäst sig vid uppfattningen av tomtvärdet såsom rätteligen varande en social och ej en personlig egendom. Monopolvärdet av utskänkingsrättigheter, vilket omedelbart skapats genom lagar stiftade för kontrollerandet av handel med spirituosa, utgör ett annat exempel i denna fråga. Svårigheten för samhället att behandla dessa frågor beror därpå, att det har tillåtit dessa källor till förmögenhet att gå sig ur händerna och därpå att äganderätten till dylika förmåner fritt fått överlätas från den ena till den andra under antagande, att de alltjämt skulle äga samma stöd av lag som annan egendom har. Därför är det omöjligt för samhället att yrka på sin fulla rätt, som det endast till stort förfång för individer och med påföljd av en rubbning i det industriella systemet skulle kunna göra gällande. Vad det kan göra är att ändra beskattningen steg för steg från den förmögenhet som betingats av individuell företagsamhet, till den, som betingats av samhällets eget kollektiva framåtskridande, tills det sålunda småningom återvunnit frukterna av sin egen kollektiva verksamhet.»

Här är således icke blott georgeisternas rättsuppfattning accepterad utan även *metoden* för deras förnämsta reformsträvanden.

Med dessa yttranden av framstående etiska forskare i skilda länder få vi nöja oss. Man torde över huvud icke kunna nämna någon enda betydande vetenskapsman i något land som utdömt den georgeistiska samhällsuppfattningen såsom orättvis, medan de kraftigaste vittnesbörd av sådana forskare kunna, som vi sett, anföras för den motsatta uppfattningen. Borde icke detta ge våra alltför tvärsäkra vedersakare något att tänka på? Ligger det icke, i ljuset av denna sak-

kunskap, nära till hands att antaga, att motståndet i den mån det är oegennyttigt, beror på den socialietiska och ekonomiska okunnighet, som är så framträdande även bland i övrigt bildade svenskar? ¹⁾)

Georgeismen i Sverige.

Man kan skilja på georgeismen som samhällsaskådning och på de skatte-reformer i georgeistisk anda som äro omedelbart realiserbara. Och man kan, ja, det är mycket vanligt, gynna de senare utan att därför acceptera den förra. Som vi snart skola ge några exempel på, uppenbarar sig också i vårt land ett allt livligare intresse för åtminstone mindre jordvärdeavgifter bland de i ekonomiska frågor mera sakkunniga. Vi skola nu försöka ge en summarisk framställning av den georgeistiska samhällsaskådningen som den framträder i Sverige.

Den georgeistiska samhällsuppfattningen är som vi sett ej blott socialekonomisk utan även och framför allt socialietisk till sin natur. Den är som sådan stadd i oavbruten utveckling och strävar efter att omfatta icke blott samhällets ekonomiska utan även dess övriga mångskiftande livsytringar allt i syfte att få *alla* människornas medborgerliga angelägenheter ordnade i enlighet med den moraliska rättvisan. Denna är icke för georgeisterna en vag, ständigt föränderlig »princip», som alla med lika framgång kunna använda till försvar för rakt motsatta ståndpunkter. Utan den är, som dr Starcke framhåller, »en hård, oböjlig kategori», vilken lika litet förändras genom oriktig uppfattning eller tillämpning av densamma som aritmetikens regler ändras av än så många och än så välmenta räknefel. Fruktansvärda brott ha i alla tider av okunnighet eller råhet begåtts mot den moraliska rätten, men brott ha ju även alltid begåtts mot de lagar som

¹⁾ För övrigt ger en närmare granskning av den georgeistiska oppositionens ursprung vid handen, att den är väl ovederhäftig och i vissa fall allt annat än oegennyttig. Den härleder sig nämligen främst från två läger — från privilegiernas urtyp, adeln, bland vilken vi, betecknande nog, räkna våra opponenter inom alla partier. Detta är ju förklarligt, då georgeismen vänder sig mot *varje* form av monopol och privilegier och därför är en obevlig motståndare icke blott till adeln som godsägareklass, d. v. s. jordräntetagare och jordmonopolist, utan även mot dess privilegier i övrigt. Principerna: *lika rätt för alla* och den därmed sammanhängande: *likhet inför lagen för alla och i varje avseende* som georgeisterna hävda, tåla intet sådant som en privilegierad adelskast. Med detta skall inte vara sagt, att det ej bland de adliga finnas vänner och anhängare av social rättfärdighet och därmed av georgeismen. Och vi ha anledning hoppas att det efter hand skall bli fler och fler.

Det andra ovan antydda motståndarlägret utgöres av en liten klick radikala, socialistiska och liberala renegater, som sedan de gjort sig omöjliga inom sina ursprungliga läger, nu bidraga till sitt bröd genom att i den reaktionära pressen och på annat sätt slå vakt kring monopolen, för vilket ändamål en systematisk skrämrelagitation bedrivs särskilt bland allmogen medels de mest vrängda framställningar av georgeismen och jordvärde-reformernas verkningar. Det »upp-lysningsarbete», som högerpressen berömmar sig av att under flera år ha bedrivit om georgeismen, är så vitt vi kunna se väsentligen inspirerat från detta läger.

Härtill kommer givetvis även en tredje klass motståndare eller rättare tvivlare, som icke ännu med bästa vilja kunnat se, att de av georgeisterna anvisade vägarna verkligen äro farbara eller leda till det avsedda målet. Denna klass, som nog är den största, är även den mest sympatiska, ty den kommer åtminstone att ta skäl. För deras skull, men främst naturligtvis för landets och den sociala rättvisans skull, vore en opartisk och grundlig utredning av jordvärde-frågan högeligen påkallad.

behärska universum och människokroppen utan att vi därför fränkät de senare tillvaro eller konstant giltighet. Tvärtom har just den reaktion som brott mot naturlagarna medfört lärt oss att uppfatta deras oföränderliga natur och därmed även att så småningom anpassa oss efter desamma. De ofantliga framsteg vi gjort på den materiella kulturens område och de triumfer läkarevetenskapen firat och som bland annat kommit till uttryck i en överallt i den civiliserade världen förlängd livstid för människan bära vittnesbörd om denna ökade kunskap om och lydnad för naturlagarna.

Har icke även i denna lagbundna värld det mänskliga samhällslivet sin naturlag, som ej kan brytas utan att reaktion, oro och skada uppstår, men som å andra sidan leder till framsteg och *fred* om den efterleves? På denna fråga svarar georgeismen ett obetingat ja. Henry George ägnade senare delen av »Framåtskridandet och fattigdomen» åt en undersökning av denna fråga och kom i huvudsak till samma resultat som Dove förut och den danske etikern Severin Christensen med andra utgångspunkter senare hade gjort. Sin teoretiskt mest fulländade lösning har väl problemet dock fått i den sistnämndes nya verk »Social Etik», vilket framför allt ingen lagstiftare borde vara okunnig om.

Christensen har funnit det vara en grunddrift icke blott hos nutidsmänniskan utan även hos naturfolken, ja, t. o. m. i viss mån hos djuren att söka värna om sitt eget och att söka vederlag för lidna förluster. Han bygger därför på en hos människan djupt rotad drift när han definierar det rättfärdiga som den princip som går ut på att vid alla mellanhavanden människor emellan avväga prestation och vederlag så att de i värde motsvara varandra och så att envar får sitt (ekvivalent kompensation). Principen erkännes och tillämpas så vitt möjligt i det enskilda livet, i handel ochandel, men i statslivet har den ännu icke lyckats få herraväldet. Enligt georgeisternas mening är det dock lika omöjligt att uppnå ett ordnat statsliv, i vilket alla kunna känna sig hemma, utan rättvisa, som det skulle vara att bedriva handel utan hänsynstagande till vederlagsprincipen. Även i staten måste målet bli att tjänster motsvaras av likvärdiga gentjänster, så att varje statsmedlem får vad honom med rätta tillkommer, varken mer eller mindre.

Accepterandet av denna princip skulle få konsekvenser som knappast kunna överskådas, men vad man med någon grad av visshet, med kännedom om rättvisans framstegsfrämjande och fredsstiftande förmåga i allmänhet kan säga är, att det skulle leda till ett så lyckligt samhällsliv, som det ligger i mänsklig makt att åstadkomma.

Vederlags- eller rättfärdighetsprincipens accepterande i samhället förutsätter bl. a. att alla statens självansvariga medlemmar ställas på lika fot i fråga om rättigheter och plikter, att därför politiska och andra privilegier fotade på sådant som börd och förmögenhet upphävas; att staten upphör att gynna somliga näringsidkande på andras bekostnad, att därför »skydds»-tullar, subsidier, monopolrättigheter utan motsvarande vederlag upphävas; att allas lika rätt till den naturgivna jorden och dess resurser tryggas bl. a. därigenom att den enskilde som gör anspråk på exklusiv förfoganderätt över en viss del av naturendomen presterar ett vederlag till dem som utestängas, motsvarande egendomens värde; att kriminallagarna konsekvent baseras på vederlagsprincipen, så att förbrytaren blir vederlagsskyldig främst till den som tillfogats övergreppet; att statens främjande av undervisningen sker på ett sätt, att alla erhålla samma bildningsmöjligheter och icke den ene av staten gynnas på den andres bekostnad, så som nu sker o. s. v.

Redan dessa kortfattade antydningar torde ge vid handen, att den georgeistiska samhällsuppfattningen sträcker sig vida längre än man hittills antagit, att dess utveckling ej kan anses avslutad, så länge det finns någon samhällsangelägenhet, som ej ordnats på ett enligt vederlagsprincipen rättvist sätt. Det är därför alldeles oriktigt, att i den moderna georgeismen blott se en ensidig skatteteori, som går ut på att övervälta »alla skatter på jorden» eller på *jordbrukarna*, som det heter när man önskar ställa saken riktigt på huvudet. Jord- och skattereform är blott ett, om ock ett viktigt led i det georgeistiska programmet, som ännu icke fått sin fullständiga och definitiva utformning.

Ett annat misstag som motståndarna vanligen göra sig skyldiga till är, att man mäter de skatteomläggningar, georgeisterna eftersträva med den skattepolitiska »rättvisa», man hittills laborerat med, fullständigt förgätande att rättvisa i egentlig mening hittills icke tillämpats i den moderna skattelagstiftningen.

Hade detta varit fallet skulle våra utskylder och bidrag till kommun och stat utgått i bestämt förhållande till de fördelar vi var för sig åtnjuta av det allmänna och bidragen skulle stiga och falla med dessa fördelar, liksom arbetarens lön, om den är rättvist avvägd, stiger och faller med hans prestation. Snarare kan man säga, att skatterna vila på en alldeles motsatt princip, alltså på den rena orättvisan, i det skatterna avpressas i direkt förhållande till som medborgaren genom egna ansträngningar söker göra sig oberoende av andras och samhällets stöd. Skatterna stiga nämligen med ökad odlingsflit, byggnadsverksamhet och annan produktiv företagsamhet; vidare genom ökade arbetsinkomster, inköp, besparingar för ålderdomen o. s. v.

Georgeismen däremot utgår från att skatter i denna mening om möjligt skola helt upphävas och ersättas med vad som i vår svenska statsbudget kallas »avgifter för särskilda förmåner och rättigheter». Detta är ett särdeles träffande uttryck för det georgeistiska, d. v. s. rättvisa, avgiftssystemet. Den som besitter ett stycke av fosterlandets jord från vilket han med samhällets hjälp kan utesluta envar annan, vilken dock ur moralisk synpunkt har alldeles samma rätt till jordstycket, åtnjuter en särskildt förmån, för vilken han bör vara vederlagspliktig till samhället i förhållande till förmånens värde, vilket utrones genom en efter objektiva grunder utförd taxering. Detta värde varierar som bekant ofantligt från ödemarken i de avlägsna fjällbygderna, där det kan vara lika med noll, till miljontomterna i storstaden och de rika malmfältens och de större vattenfallens höga naturvärden.

Men det är ej enbart jordbesittningen som en sådan avgiftsplikt vidhåftar; detsamma gäller alla andra monopolrättigheter, som samhället förlänat och ej äro av natur att de hellre böra avskaffas eller överflyttas på det allmännas hand. Detta gäller, om man så vill, de koncessioner som äro förenade med enskild järnvägs- och spårvägsdrift, telefonledning etc., vidare sådana ensamrättigheter som apoteks- och spritförsäljningsrörelse, ävensom patent och därmed jämförliga rättigheter, vilka genom samhällets skydd eller andra samhällets åtgöranden förlänas ett särskildt värde, som ej kan härledas från innehavarens arbete och omsorger. Jordvärdeavgiftskravet vidgar sig härmed till ett krav om ett helt system av *monopolvärdeavgifter* och därmed brytes udden av de invändningar, som ofta och icke utan ett visst fog gjorts, att det finns andra sociala värden än jordvärdena, vilka med samma rätt kunna göras avgiftspliktiga. När man i georgeistiska kretsar icke fäst så stort avseende härvid, som sig kanske bör, så beror det icke på att man ej varit uppmärksam på monopolen i fråga utan bl. a. därpå, att man vanligen i likhet med

dr Starcke resonerat som så: »En hel del monopol kunna upphävas genom lag emedan de äro skapade genom lag. Tullprivilegier, koncessioner av olika slag äro godtyckligt införda och kunna godtyckligt upphävas», vilket däremot ej är möjligt med jordmonopolet, vilket har sina monopolegenskaper bl. a. till följd av naturens beskaffenhet.

Men det georgeistiska jordvärdeavgiftssystemet har även ett annat syfte än att på ett rättvist sätt bereda stat och kommun inkomster. Liksom man aldrig skulle lära sig förstå den fulla meningen med skyddstillarna, om man blott betraktade dem ur fiskalisk synpunkt, så kommer man alltid att missuppfatta meningen med georgeisternas jordvärdeavgift så länge man i denna blott ser en inkomstkälla för det allmänna. Hur viktigt det i och för sig än är, att det allmänna liksom enskilda förvärvar sina inkomster på ett hederligt sätt d. v. s. i enlighet med vederlagsprincipen, så är den andra sidan av saken, nämligen jordvärdeavgiftssystemets syfte, att bereda alla som önska tillträde till jord genom att förhindra jordspekulation och annat jordmissbruk.

Jordvärdet och dess roll.

Vad mena då georgeisterna med jordvärde? Man kan härpå svara: Det samma som nationalekonomerna i allmänhet lägga i begreppet *jordränta*, när vi tänka oss denna kapitaliserad. *Jordvärde är kapitaliserad jordränta*. I nationalekonomins jordräntebegrepp ingår endast den avkastning som själva naturfaktorn, när *den tages i bruk* lämnar i motsats till arbetets avkastning, vilken betecknas som *arbetslön*, och kapitalets (det produktiva) avkastning, som benämnes *kapitalränta*. Med jordvärde förstå vi alltså det värde som tillföres jorden genom *yttre* inflytanden, genom samhällets (inklusive statens och kommunens) liv, växt och verksamhet och *icke* genom jordinnehavares arbete eller nedlagda kostnader på sitt jordområde. Det värde som på detta sistnämnda sätt tillföres jorden är icke jordvärde i nationalekonomisk mening utan kapital, i detta fall närmare bestämt *jordförbättringsvärde*. Hit höra, utom det odlingsarbete av bestående natur, som jordbrukaren utför, även byggnader av alla slag, flottleder, vattenkraftsanläggningar, skogskultur etc., kort sagt allt resultat av arbete och kapitalplacering. Det förra slaget av värden (jordvärdena) kan man därför med den engelske ekonomen Marshall beteckna som »sambällsvärden»¹⁾, de senare som »privatvärden». Under samhällets tidigare utvecklingsskeden, då jordbruket var den huvudsakliga näringskällan, förekom landets huvudsakliga jordränta eller jordvärde, i den mån sådant överhuvud existerade, på *jordbruksjorden*. Det var väl detta faktum, som föranledde de äldre ekonomerna att, när de utvecklade jordräntelagen, framställa denna så, som om den nästan blott gällde jordbruksjorden. Och det är väl delvis samma numera alldeles omkastade förhållande som gör, att många människor, så snart det är fråga om jordvärde och jordvärdeavgifter, strax tänka på jordbruket och på de gamla grundskatterna. Vi skola nu se hur felaktigt denna uppfattning är.

Jordvärden äro, som alla andra värden, en produkt av tillbud och efterfrågan. Med handelns, de olika industriernas och konsternas utveckling har behovet av jord, natur, i ekonomisk mening visserligen inte på något sätt minskats ens genom flygmaskiner och undervattensbåtar, men behovet har fått en väsentligen ny riktning:

¹⁾ Till sambällsvärden höra, såsom förut berörts, utom jordvärdena även värdet av de ensamrättigheter som samhället finner lämpligt att förlåna exempelvis värdet av apoteksprivilegier eller av en spårvägs- eller telefonlednings-koncession.

det gäller nu i en utsträckning som man förut icke anat att få tillträde till *byggnadsmark*, till *skogsmark*, som förr var nästan värdelös, till *malmfälten* och andra minerallager, till *vattenkraften*. ja, även till *sjöarna*, särskilt sådana med rikt fiske. Dessa olika slag av jord- och naturvärden ha ökats i ännu starkare proportion än folkströmningen från jordbruket till de andra näringarna. I de fall, då folkvandringen från jordbruket varit särskilt stark, så att jordbrukets befolkning icke blott relativt utan även absolut minskats, har jordröntan på *jordbruksmarken* däremot rent av sjunkit; detta synes således under en tid ha varit fallet i England, men även tidvis i vissa svenska provinser exempelvis Västergötland. Georgeismens motståndare ha härav dragit den något förhastade slutsatsen, att jordröntan icke, som vi påstå, undantagslöst stiger med folkökningen och det materiella framåtskridandet, utan att den även kan sjunka. Som man torde finna, är den inträffade jordröntesänkning, vi här berört, enbart ägnad att bekräfta vår uppfattning, eftersom den är ett resultat av *tillbakagång* i befolkning och kvantitativ näringsflit. Men att jordröntan som *helhet* stiger och icke sjunker i ett framåtskridande samhälle, därom vittnar all tillgänglig statistik från varje del av världen. Genom sina naturliga monopolegenskaper kan jorden suga till sig och förvandla till jordvärden en växande del av det materiella framåtskridandets frukter. Och särskilt när, såsom ännu överallt är fallet, dessa jordens monopolegenskaper skärpas genom jordägarnas medvetna *avspärrnings-* och *spekulationsmetoder*, blir det jordägarna som mer än arbetarna och uppfinnarna dra fördel av de materiella framstegen. Då detta faktum egendomligt nog från ett håll, som gör anspråk på vederhäftighet, förnekades under jordvärdebatten i Andra kammaren den 26 februari 1913, må några få bevis bland de många som finnas anföras.

Enligt Förenta staternas officiella jordbruksstatistik *ökades* under åren 1900—1910:

Folkmängden på landsbygden	med	11 %
Den odlade arealen	»	10 »
Skördemängden	»	10 »
Skördens värde pr acre	»	67 »
<i>Jordens värde pr acre</i>	»	108 »

eller från 15.5 till 32.4 dollars pr acre.

Den danska »Nationalekonomisk Tidskrift» gör med anledning av dessa siffror följande reflexion:

»Även om man måste medge ett betydligt spelrum för den brist på noggrannhet och hela den hårdhänta metod som präglar den amerikanska statistikens sifferbehandling, så finns det knappast anledning betvivla, att jorden i Förenta staterna stigit ungefär lika mycket i värde under de senaste 10 åren, som under hela den föregående tiden sedan Kristoffer Columbus dagar.»

Följande av ekonomer utförda uppskattningar av nationalförmögenheten och jordvärdena i Förenta staterna peka i samma riktning.

År	Nationalförmögenhet	Jordvärdet	Jordvärdet i % av nationalförmögenheten
1890	66 miljarder dollars	27.6 miljarder dollars	42
1910	125 » »	70 » »	56

Man torde få ge den amerikanske ekonomen fil. dr Frederic C. Howe rätt när han i sitt år 1910 utkomna arbete »Privilege and Democracy in America» anmärker: »Att jordrönten är den stora akkumulatören, vilken drar till sig en växande del av den producerade förmögenheten, är ett så uppenbart faktum, att det borde vara nationalekonomins grundläggande postulat.»

Man har icke grundad anledning antaga, att förhållandena i Sverige på hit-hörande område äro väsentligt annorlunda, ehuru vår statistik ej möjliggör någon bindande bevisföring. Dock kommer man genom att jämföra ändringarna i folk-mängd med fastighetsvärdena, såsom dessa uttrönts vid officiell taxering, till resultat som bekräfta riktigheten av vår uppfattning. Ett par exempel från *landsbygden* må anföras. Vi välja två län som uppvisa en *avtagande* befolkning på landsbygden och ett par med *ökning*.

Skaraborgs län (landsbygden):

	1881	1911	%
Folkmängd	238,661	205,819	— 13.8
Fastighetsvärde	152,408,634	160,672,000	+ 5

Kristianstads län (landsbygden):

	1881	1911	%
Folkmängd	215,961	212,077	— 1.8
Fastighetsvärde.....	138,422,580	170,108,930	+ 22.2

Västernorrlands län (landsbygden):

	1881	1911	%
Folkmängd	157,126	222,810	+ 41.5
Fastighetsvärde.....	62,875,150	140,383,000	+ 223

Gävleborgs län (landsbygden):

	1881	1911	%
Folkmängd	149,074	200,176	+ 34.1
Fastighetsvärde	60,718,640	136,893,700	+ 225

Om man får antaga, att *jordvärdena* i dessa län ökats i minst samma pro-portion som byggnadernas och jordförbättringarnas värde, så ge dessa siffror en särdeles belysande bild av situationen. Det visar, att jordvärdena på landsbygden ej ens i länen med en avtagande befolkning kan ha minskats utan att de snarare, som helhet sett, synes ha ökats. De län åter, som uppvisa en överskotts-invandring även till landsbygden uppvisa en ofantlig jordvärdeökning, vilken i procent är flera gånger större än folkökningen. Det är naturligtvis särskilt skogs-värdena som här spela in. Men att även den rena åkerjorden stiger i pris torde vara otvivelaktigt och att denna prisstegring har sin goda andel i de allt vanligare klagomålen över jordbrukets bristande förmåga att ekonomiskt bära sig, ligger i öppen dag.

Som bekant pågår en oavbruten förskjutning av befolkningen från jordbruket till övriga näringar. En liknande förskjutning, ehuru sannolikt i ännu starkare proportion, gör sig gällande rörande jordvärdena. Enligt aktuarien Flodströms upp-

skattningar av jordvärdena i Sverige (Sveriges nationalförmögenhet sid. 228) skulle blott 15 procent av dem alla komma på åker och äng och, om man bortser från statens egendom, blott 12.4 procent. På skogsmarken kommer 13 procent, på gruvor och fyndigheter 20 procent och på bebyggda och obebyggda tomter icke mindre än 43.7 procent. Även om den av herr Flodström utförda *fördelningen* av jordvärdena säkert ej är helt korrekt — i vissa avseenden torde den vara ganska missvisande liksom fallet med största sannolikhet är rörande hans *absoluta* jordvärdesiffror — så får man dock av hans beräkningar ett kraftigt stöd för den slutsatsen, att »den i okunnighetens tecken uppdrivna panikstämningen gentemot allt vad jordvärdeskatt heter (med hänsyn till jordbruket) i alldeles ovanligt hög grad saknar reellt underlag». (Rickard Sandler i Tiden, mars 1913.)

Jordvärdefrågan och bondejorden.

Härmed äro vi inne på den fråga som hittills mest sysselsatt den föga sakkunniga diskussionen i jordvärdefrågan på högerhåll. Vi känna alla ropet, att georgeisterna vilja överflytta alla skatter på jorden, varmed man närmast menar jordbruksjorden, och för den händelse någon skulle hysa tvekan härom har det oftast sagts ifrån, att det är jordbrukarna som skulle få bära så gott som hela bördan. Ett typiskt exempel på hur man på sina håll resonerar framgår av följande yttrande av en liberal ledamot under Andra kammarens ovannämnda jordvärdebatt.

Sedan han framställt saken på ett sätt som om det knappast funnes andra jordvärden, för att ej tala om andra monopolvärden, än jordbruksjorden och att »den skattelagstiftning, som nu jordreformvännerna vilja genomföra, skulle huvudsakligen drabba småbruken» förklarar han patetiskt: »Det synes mig fullkomligt tydligt och klart, att den jordreform, som de s. k. jordreformvännerna vilja genomföra, blir en dödsstöt åt våra jordägare. Och det kommer nära nog uteslutande att drabba småfolket i vårt land. »Jag förmodar därför», tillägger han, »att åtminstone ingen av dem, som anslutit sig till det parti jag tillhör, vill skänka sin röst åt en dylik åtgärd.»

Man undrar då ej på att vederbörande anser, att jordvärdespörsmålet är »av så ringa vikt» att det ej bör få uppta en kungl. kommittés dyrbara tid, även om därigenom skulle vunnits att »detta jordreformspörsmål för alltid bleve avfört från Andra kammarens dagordning».

Redan den Flodströmska jordvärdestatistiken visar att talarens påståenden äro absurda. Men särskilt när hänsyn tages till det faktum, att även andra monopolvärden än de egentliga jordvärdena skulle indragas under det georgeistiska avgiftssystemet kan man tämligen tryggt utgå från att när åker och äng svarade 1 krona, i jordvärdeavgift skulle på de övriga grund- och monopolvärdena komma omkring 7 kronor.

Är det förövrigt småfolket som äger all landets åker och äng? Det finns i landet omkring 350,000 s. k. brukningsdelar. Av dessa äro icke mindre än 70 procent högst 40 tunnland stora. Detta är alltså i huvudsak de egentliga självägande (om ock vederbörligen intecknade) småböndernas egendomar; de äro i stort flertal. Men tillsammans äga småbrukarna knappt 26 procent av landets åkerareal. På de stora jordegendomarne med 100 tunnland åker och däröver kommer blott $2\frac{1}{3}$

procent av hela antalet egendomar. *Arealen* omfattar icke dess mindre 24 procent av det hela. Omkring en fjärdedel av åkerarealen och dess grundvärde befinner sig således i de större jordägarnas händer, ja möjligen ännu mycket mer eftersom statistiken räknar med »brukningsdelar» och ej upplyser om hur mycken jord som kommer på varje jordägare. Men det är klart, att i de fall då flera »brukningsdelar» ha samma ägare så gäller detta mera för de större än för de mindre jordägarna. Ett bolag och en större godsägare kan förfoga över många »brukningsdelar». Som följd härav torde man kunna säga, att på åker och äng å småbruk upptill 40 tunnland åker kommer trots deras stora antal kanhända *blott omkring 5 procent, möjligen ännu mindre*, av landets samlade jordvärde. Ja, även om vartenda tunnland åker i landet förvandlades till småbruk skulle talarens påstående, att den georgeistiska skattereformen »huvudsakligen skulle drabba småbruken», »de mindre bärkraftiga skatteobjekten», innebära *en kolossal överdrift*.

Det torde nu vara skäl att något närmare precisera vad denna skattereform, även om den *genomfördes konsekvent*, kan åsyfta. Som ovan angivits skall, enligt georgeismens grundtankar, den enskildes avgiftsplikt till det allmänna *baseras på vederlagsprincipen*, på de förmåner envar åtnjuter av kommun och stat. Nu förhåller det sig i detta jordbundna samhälle således, att det ekonomiska värdet av de förmåner stat och kommun kunna bjuda den enskilde borgaren till större delen samla sig på marken under honom. *Alla* statens och kommunens *välplacerade* utgifter få uttryck i ökade mark- och monopolvärden överhuvud. Att anläggandet av järnvägar, gator, broar etc. har detta resultat är tämligen uppmärksammat och erkänt, men att samma resultat yppar sig även i fråga om kloka utgifter för försvar, inre rättsskydd, skolväsen etc. synes en närmare analys ställa utom varje tvivel.

Men eftersom nu varje medborgare i vad han än företar sig faktiskt använder »jord» och som regel måste *betala* för denna jordanvändning främst genom sina hyror, arrenden etc. men även på annat sätt genom det pris han betalar för de nyttigheter han förbrukar, så följer därav, att *alla* bidra till upprätthållandet av dessa jord- och monopolvärden och att *alla* skulle få bidra till det allmännas utgifter, om det allmänna började indraga dessa värden för tillfredsställandet av sina berättigade behov. Den enskildes bidrag skulle då utgå efter de anspråk envar gör på de förmåner stat och kommun erbjuda. Och detta är väl just rättvisa.

Men därmed är icke sagt, att alla nuvarande skatter böra avskrivas. Blott de skatter som påtagligen strida mot vederlagsprincipen och äro i annat avseende skadliga böra, enligt georgeisternas mening, bort. Detta gäller om hela den indirekta beskattningen — tullarna, acciserna, stämpelskatterna; vidare om all beskattning av varje slag på byggnader och varje form av odlingsflit, om mantalsskatterna och om skatterna på rena arbetsinkomster samt naturligtvis om skatt på frivilliga gåvor, även om de äro testamenterade, förutsatt att gåvorna i övrigt ha privat egendoms karaktär. Vidare finns det en förtäckt form av beskattning, som man egendomligt nog även på visst reformvänligt håll önskar utvidga, nämligen de *överpriser* som stat och kommun uttaga för tjänster genom sina produktiva företag — genom post, telegraf, gas, vatten, spårväg o. s. v. Att denna beskattningsform strider mot vederlagsprincipen inses omedelbart vid något närmare övervägande.

Detta kan däremot icke, i varje fall med långt mindre fog, sägas om s. k. *oförtjänta* inkomster, sådana som icke äro resultat av produktivt arbete, utan härleda sig av monopol i en eller annan form. Om därför inkomst- och förmögenhets-

skatten omlades så, att man något så när rationellt skilde på arbetsinkomster och arbetslösa inkomster och man väsentligen befriade de förra från skatt, så skulle det från georgeistiskt håll föga kunna invändas mot en sådan inkomstskatt. Den skulle då, utan att man riskerade komma i konflikt med sunda etiska och national-ekonomiska principer, kunna göras betydligt kraftigare än nu är fallet. En annan sak är att inkomstskatten säkerligen heller icke i denna mera raffinerade form vore den bästa metoden för undvikande av arbetslösa inkomster och alldeles tydligt är, att frågan om en rättvis förmögenhetsfördelning aldrig löses tillfredsställande genom en inkomstskatt, om denna, som somliga önska, gjordes till det allmännas enda eller åtminstone förnämsta inkomstkälla.

Vad som nu sagts om inkomstskatten gäller även för *arvsbeskattningen*. Även här bör man skilja på »sammhällsvärden» och »privatvärden» och skona de senare för att träffa de andra så mycket hårdare. Genom en dylik anordning av inkomst- och arvsbeskattning skulle denna kanske kunna bli ett förträffligt komplement till jord- och monopolvärdeavgifterna, särskilt under övergången.

Tullskatternas avskrivning. Vad beträffar avskrivningen av tullskatterna — en sak som förr eller senare måste genomföras, om demokratin ej skall allt för mycket förneka sig själv — har undertecknad skisserat en plan, vilken under 1912 års jordvärdedebatt blivit så vilseledande återgiven av en av våra vedersakare, att jag redan av detta skäl anser mig böra relatera densamma. På grunder som icke här behöva närmare anges ha de rimligen avgiftspliktiga jord- och monopolvärdena av mig upptagits till omkring 7 miljarder kronor. Denna beräkning skall kanske visa sig vara väl hög, men själva tankegången, som var följande, påverkas icke härav:

Denna tullmedlens avskrivning bör ske under sådana former att den icke på något sätt, som helhet betraktat, hindrar den produktiva verksamheten i landet utan tvärtom befrämjar densamma. Ett annat önskemål, som också bör och även kan uppfyllas, är att den mindre bemedlade jordägande befolkningen icke ens under övergången betungas med några som helst nya bördor utan tvärtom även under övergångstiden uppnår fördelar. För att dessa önskemål skola kunna uppfyllas vilja vi, liksom när det gäller fastighetsbevillingens rationella omläggning till jordvärdeavgift, ta den *självständiga småbrukaren* till utgångspunkt. Dennes *egendomsvärde* förutsättes utgöra 8,000 kronor. Å en dylik ordentligt bebyggd och ordentligt skött egendom kan *jordvärdet* enligt erfarenheten anslås till omkring $\frac{5}{8}$ av egendomsvärdet eller 3,000 kronor.

Härmed ha vi alltså fått utgångspunkter för beräkning av jordvärdeavgiften.

Statens tullmedel utgöra ju numera omkring 60 miljoner kronor. Fördelat på landets samtliga familjer få vi något över 50 kronor på var och en. Med vilket belopp få nu sådana småbrukare, som vi här räkna med, bidra till dessa statens tullmedel? Vi tro icke att detta bidrag väsentligen understiger den angivna medelsiffran. Här utgå vi från att småbrukarne å 8,000 kronors egendom ha en årlig tullskatt till staten av 48 kronor. Vårt förslag är nu, att sådana småbrukare av staten begära att få denna tullskatt ersatt med en motsvarande jordvärdeavgift. Även om småbrukarens faktiska andel i statens tullmedel är mindre än 48 kronor, så kommer han icke dess mindre att, som vi senare skola visa, betydligt vinna på bytet.

Tullbeskattningen är en sådan oegentlighet i statslivet, att man måste begära dess avskaffande på *kortast möjliga tid*. Genomföres avlösningen med hjälp av

jordvärdeavgift, så kunna vi räkna med en mycket kortare period än fallet skulle vara om vi använde oss av inkomst-, förmögenhets- eller arvskatt, i deras nuvarande form. Ty medan dessa snarare hämma än främja produktionen, snarare minska än öka utkomstmöjligheterna, har jordvärdeavgiften, rationellt genomförd, alldeles motsatta verkningar. Denna är starkt produktionsfrämjande och utgör i sig själv en social reform av högsta rang. — De nu nämnda skatterna betraktas även de liksom annan beskattning som ett »nödvändigt ont». I motsats härtill kan jordvärdeavgiften, som *icke* är någon skatt i egentlig mening, med större rätt betecknas som ett *nödvändigt gott*. Användes jordvärdeavgift torde därför en tid av 12 år kunna anses fullt tillräcklig för avlösning av alla tullskatterna.

Avlösningen kan enligt vår uppfattning lättast och lämpligast ske genom en likformig sänkning av alla i tulltaxan upptagna tullar och med samma belopp varje år. Det vill alltså säga 5 miljoner kronor det första året och en liknande sänkning för varje år under övergångstiden.

Avlöses sålunda första året $1\frac{1}{12}$ av de nuvarande tullmedlen, så minskas småbrukarens andel (48 kronor) också med $\frac{1}{12}$ eller 4 kronor. Ersättes nu denna minskning med en motsvarande jordvärdeavgift å 3,000 kronor, så uppnå vi en avgift av 0.13 procent.

0.13 procent är alltså den siffra vi lägga till grund för avgiften å samtliga jordvärden i landet. Anslås dessa som vi gjort till 7 miljarder kronor, så uppnår staten första året en inkomst av 9.1 miljoner kronor i stället för de 5 miljoner kronor den förlorar av tullmedlen. Fortsättes avskrivningen enligt dessa grunder minskas statens inkomster med 10 miljoner kronor det andra året, 15 miljoner kronor det tredje o. s. v.

Småbrukarens tullskatt minskas i samma grad med 8 kronor det andra året, 12 kronor det tredje o. s. v. Hans jordvärdeavgift växer på liknande sätt och avgiftens procent blir 0.26 det andra året, 0.39 det tredje o. s. v.

Statens inkomster blir 18.2 miljoner kronor det andra året, 27.3 miljoner kronor det tredje o. s. v.

Vid avlösningsperiodens slut har staten förlorat sina 60 miljoner tullmedel, men i stället uppnått i det närmaste 111 miljoner kronor. Staten har med andra ord gjort en vinst av icke mindre än 85 procent.

Vid denna beräkning ha vi utgått från att såväl statens tullmedel som jordvärdena förblevo oförändrade. Vi måste emellertid förutsätta, att statens tullinkomster stiga. Men så komma även jordvärdena att göra, trots jordvärdeavgiftens hämmande inflytande på jordspekulationen. Proportionerna torde därför bli väsentligen desamma.

Vid avlösningsperiodens slut ha vi uppnått en jordvärdeavgift av gott $1\frac{1}{2}$ procent. Även om vi kunde utgå från att den stora reformen bleve utan socialpolitisk betydelse, att den innebure en finansiell åtgärd allena, skulle småbrukarens ekonomiska ställning i sin egenskap av arbetare och näringsidkare lämnas oförändrad trots denna $1\frac{1}{2}$ procent. Hans utskylder belöpte sig nu som förut till 48 kronor. För innehavare av större jordvärdeegendomar skulle saken ställa sig annorlunda. Å en egendom med 30,000 kronor jordvärde (då väl egendomsvärdet får anslås till 60 à 70 tusen) skulle avgiften vid periodens slut bli 480 kronor; är jordvärdet 300,000 blir avgiften 4,800 kronor o. s. v. Då dylika personers andel i statens tullmedel naturligen utgör endast en mindre del av den jordvärdeavgift

de fingo utreda, inses lätt att statskassan kan göra det fördelaktiga byte vi angivit. Denna disproportion mellan tullskatt och jordvärdeavgift hos de större jordägarna är icke något argument mot *rättvisan* i detta det *nyaste* systemet utan tjänar bara som illustration på *orättvisan* i det »nya systemet» (protektionismen).

Statens sålunda genom bytet betydligt ökade inkomst kan naturligtvis användas på olika sätt, dels för fyllande av nya sociala behov, exempelvis ålderspension, dels för avlösning av andra direkta och indirekta skatter, däribland statens inkomster genom spritskatterna. — (*Tullen* på alkoholhaltiga drycker följer naturligen med den allmänna tullavskrivningen).

Härav skulle småbrukaren och f. ö. hela den arbetande befolkningen uppnå icke obetydliga fördelar. Dessa fördelar bleve dock ringa mot vad bl. a. småbrukarna uppnådde genom befrielse från den kanhända ännu mera tyngande *privata* tullbeskattning, som skulle minskas i samma mån tullsatserna sänktes och slutligen upphöra med dessa. Det allmänna uppsving, den ofantligt ökade konsumtionsförmåga reformen nödvändigtvis måste medföra, skulle också förbättra småbrukarens avsättningsvillkor. Saknade han tillräcklig jord för en ordentlig användning av sin arbetskraft och sina resurser, skulle redan $\frac{1}{2}$ procent jordvärdeavgift — underlätta hans jordförvärv. — Större, vanskötta egendomar finge styckas. Småbruken, nu ofta kringströdda, skulle närma sig varandra och möjligheterna för kooperativ samverkan, som är ett så viktigt villkor för småbrukets utveckling, skulle i ökad grad vara för handen. Tages hänsyn till alla dessa direkta och indirekta fördelar, så lider intet tvivel om att småbrukarens vinst på bytet kan räknas i 100-tal procent.

Detta var ordagrant den skisserade planen.

*

De flesta ha nog hört talas om den nya grundskatt på 111 miljoner kronor, som de svenska georgeisterna anses vilja lägga på Sveriges *jordbrukare*, vilken skatt skulle totalt ruinera allt jordbruk. Särskilt under och före 1911 års valstrid gjordes ett stort nummer av denna siffra. Genom att jämföra dessa högeragitorernas utläggningar med det ursprungliga uppslaget får man en god föreställning om den vederhäftighet som präglat den antigegeistiska agitationen. Planen framlades närmast som ett diskussionsämne, och skulle den i sina grunddrag bli föremål för praktiskt övervägande i och för realiserande finnes, som man omedelbart torde inse, stora möjligheter för jämkningar utan att därför huvudsyftet: tullarnas avskrivning på det för näringslivet och landet gynnsammaste sättet, äventyrades. Den summa som här angivits för jord- och monopolvärdena kan vid taxering visa sig vara åtskilligt lägre, ehuru den omständigheten, att jordvärdet i Danmark anslås till cirka 3 miljarder ej bestämt tyder därpå. Vidare kan man i stället för det normalt självförsörjande småbruket ta det medelstora bondhemmanet, då skatteprocenten strax minskas. Och slutligen skulle kanske en närmare undersökning ge vid handen, att den mindre jordbrukarens tullskatter till staten åtminstone ej överallt äro så stora som här anslagits, då även avgiftsprocenten skulle reduceras. Det huvudsakliga är, att här anvisats en plan, enligt vilken det är möjligt att avskryva tullskatterna under en jämförelsevis kort tidrymd medels jord- och monopolvärdeavgifter på ett sätt att man på förhand kan garantera sig mot ökade bördor ens under övergångstiden på småfolket, de mindre jordägarna och bönderna i allmänhet.

Ett särskilt argument

för statskassans kompensering för avskrivna tullar genom avgifter på jord- och monopolvärdena ger professor Knut Wicksell i en nyligen publicerad artikel. Han skriver:

»Icke blott inom de skyddade näringarna, såsom jordbruket, utan även inom de oskyddade, inom exportnäringarna, spelar naturfaktorn en huvudroll, och dess eller dess ägares andel av produktionsresultatet bli i motsvarande mån betydande samt *stegras* i den mån tullarna bortfalla. Landets skogbärande mark, gruvor, vattenfall o. s. v. komme otvivelaktigt att få ett långt högre värde än nu, om vi överginge till frihandel. Dessa oförtjänta förmögenhetstillväxter på enskilda händer bör samhället ej tolerera. En betydande *värdestebringsskatt* — för att säga det minsta — på all fast egendom måste därför anses såsom en nödvändig förutsättning för varje mera omfattande tullreform. På samma gång hade vi härigenom fått medel i händerna att under övergångstiden i en eller annan form lindra de orättvisor (?) som även vid det skonsammaste utbyte av ett handelssystem mot ett annat aldrig helt kunna undvikas.»

Uttrycket »orättvisor» är i det anförda sammanhanget vilseledande. »Olägenheter» vore kanske bättre, ty man kan icke logiskt påstå, att avskaffandet av en faktiskt *orättfärdig* anordning medför orättvisor, såvida icke genom själva sättet för avskaffandet nya övergrepp göras. Däremot kunna olägenheter i form av förluster uppstå, men dessa innebära icke nödvändigt någon orättvisa.

För övrigt vittnar inlägget i sin mån om hur säkert om ock sakta de georgistiska synpunkterna på de ekonomiska samhällsfrågorna vinna insteg bland våra ekonomiskt mest tränade tänkare.

Professor W:s erinran om, att en övergång till frihandel skulle stegra jordvärdena på landets naturtillgångar, är en uppfattning som vi länge närt. Men vi skulle vilja tillägga, att denna jordvärdestebring nog kommer att visa sig även på åkerjorden, åtminstone i den mån denna innehaves av småbrukare och bönder, som ekonomiskt lida av tullarna. Det torde emellertid icke stanna härvid. Man får komma ihåg, att tullarnas skadlighet för det mindre jordbrukets utövare har till följd, att de jordbruksbehövande folklagrens köpkraft även när det gäller jord hålles nere, och då till förfång även för de större jordägarna, som äro de egentliga jord-säljarna. Om däremot genom de av professor W. och oss föreslagna skattereformerna de mindre jordbrukarnas nettoinkomster ökas och därmed efterfrågan på jord för mindre jordbruk stiger, kommer väl detta tämligen oundvikligt att motverka den jordvärdesänkning, som tullavskrivningen skulle synas medföra på de stora tullgynnade gårdarna. Skulle därför debetsidan väga över för godsägarna, så avhjälpes detta lätt genom avyttring av jord, på vilken man som sagt kommer att finna ökad efterfrågan.

De ekonomiska lagarna äro i verkligheten så underbart inrättade till de lyckliga jordägarnas förmån, att allt sunt och rättfärdigt reformarbete på ett eller annat sätt kommer dem tillgodo även i sådana fall, då det för den ytlige iakttagaren synes bli motsatsen.

Kommunalskattefrågan.

Det skulle föra för långt att här söka i detalj ange huru hela skatteväsendet enligt georgeisternas mening bör kunna omläggas. Men några antydningar torde även böra göras med hänsyn till den kommunala beskattningen. Det sker under uttrycklig betoning av att även andra linjer för kommunalskattefrågans lösning i georgeistisk riktning kunna ifrågakomma än de som nu skola angivas.

Redan 1908 utgjorde de sammanlagda kommunalskatterna i riket, enligt Flodström, 103.6 miljoner kronor. Härav erhålles den övervägande delen från inkomstskatt; en mindre del faller på byggnader och jordförbättringar, sannolikt en ännu mindre del på jordområdena. Av Stockholms stads kommunalskatteinkomst på över 20 miljoner erhålles mer än $\frac{4}{5}$ från inkomstskatten och mindre än $\frac{1}{10}$ från de sociala tomtvärdena. Ett liknande förhållande synes råda i landets övriga städer.

Hur annorlunda är icke detta mot förhållandena i vissa andra länder! Det finns numera i nya världen många kommuner — och deras antal ökas ständigt — som icke beskatta varken inkomster, byggnader eller jordförbättringar, blott jordvärdena. Och även i Köpenhamn bidraga fastigheterna med 60 procent av kommunalskatterna mot 18 procent i Stockholm. En arbetare i Stockholm med knappt 1,800 kronors inkomst får också enligt hushållsundersökningarna 1910 betala 73 kronor i direkt skatt, när han i Köpenhamn betalar blott 22 kronor. Skatter och hyra utgöra tillsammans 23.20 procent av inkomsten för arbetaren i Stockholm mot endast 15.69 procent i Köpenhamn.

Men det kan påvisas värre exempel. I Malmberget — denna dyra, ogästvänliga ort — får en arbetare med 1,800 kronors inkomst betala 90 kronor i kommunalskatt, 54 kronor i vägskatt, 18 kronor i municipalskatt och 40 kronor i statsskatt, tillsammans 202 kronor.

En av kommerskollegium år 1909 företagen undersökning på 278 orter av den direkta skattebördan för löntagare inom postverket med 2,000 kronor gav vid handen, att på alla orterna utom 58 utgjorde den direkta skatten 150 kronor och däröver. På 63 orter var skatten 200 kronor och däröver, på 10 orter till och med 300 kronor och däröver, så att alltså i dessa senare fall 15 procent av inkomsten och mer gick åt för direkt skatt allena, förnämligast kommunalskatt.

Medan arbetarens och andra smärre löntagares inkomster lätt kunna kontrolleras och skatten uttagas till sista öret, är detta oftast omöjligt med de stora inkomsttagarna. Kommunalskatterna äro således icke blott mycket ojämnt fördelade mellan olika kommuner, utan det nuvarande systemet innebär också en ojämn fördelning mellan de skattdragande inom samma kommun och nästan alltid till de små löntagarnas nackdel.

Undersöka vi skattefördelningen på fastigheterna, så finna vi samma olyckliga antisociala tendens. De väl bebyggda fastigheterna äro jämförelsevis högt taxerade, de obebyggda tomterna och de stora egendomarna på landet äro däremot oftast undertaxerade. Medan det exempelvis i Stockholm förekommer, att bebyggda fastigheter säljas till och med under taxeringsvärdet, känna vi till dåligt utnyttjade tomter, som äro taxerade till blott $\frac{1}{3}$, ja, blott $\frac{1}{12}$ av det verkliga värdet.

En noggrann undersökning torde ge vid handen, att det svenska kommunalskattesystemet med hänsyn till dess ekonomiska och socialpolitiska verkningar hör till de sämsta i världen. Liksom inom statsbeskattningen har tendensen hos oss i

hög grad varit att avlyfta bördorna från jorden (jordvärdena) och överflytta dem på inkomsttagarna. Detta har mera ödesdiga verkningar än man hittills i allmänhet föreställt sig. De små inkomsttagarnas redan förut bekymmersamma tillvaro försämras ytterligare genom de höga kommunalskatternas hårda kringskärning av lönen. Man måste till följd därav knappa in på bostad, ja, även på föda och andra för nutidsmänniskan oundgängliga förnödenheter.

Men detta är blott den ena sidan av saken. När skatten utgår i direkt förhållande till arbetsinkomsten och arbetsresultatets storlek och på detta sätt fliten och den produktiva företagsamheten bestraffas, medan jorden i förhållande till dess värde lämnas avgiftsfri eller träffas blott lindrigt, så innebär detta oundvikligen en premie för jordspekulation och vanhävd. Men när god, för byggnadsverksamhet eller andra ändamål brukbar jord undanhålles användning, blir jordtillgången begränsad, jordpriserna skruvas artificiellt i höjden och därmed hyrorna och livsmedelspriserna. Obrukad jord medför obrukad arbetskraft, det vill säga arbetslöshet. Således bidrar detta ödesdiga skattesystem på flera sätt till att hålla produktionen tillbaka, försämra bostadsförhållandena och levnadsvillkoren över huvud, därigenom motverkande arbetets produktionsförmåga och intensitet, vartill även den omständigheten bidrar, att de delvis av ett olyckligt skattesystem framkallade sociala och ekonomiska villkoren pressa till utvandring av den bästa arbetskraften.

Det är ännu, icke minst i tongivande politiska kretsar inom alla partier, alltför vanligt att man av ren okunnighet blundar för beskattningens, inklusive kommunalbeskattningens socialpolitiska betydelse på gott och ont. Man är alltjämt benägen för att tro, att skatterna behöva ses endast ur synpunkten av deras förmåga att lämna inkomster, ur fiskalisk synpunkt alltså, och vidare har det gällt att se till, att de icke drabbade för hårt den klass man själv representerade. Men häri ligger en kortsynthet, som haft mycket olyckliga följder för vårt fattiga land. Och det vore en oförlätlig försummelse, om man vid de förestående kommunalskattereformerna skulle komma att se saken ur samma trånga, farligt ensidiga synpunkt. Tyvärr tyda flera tecken på att detta kommer att bli fallet.

Vad bör då en kommunal framstegsvänlig skattereform gå ut på?

Den bör äsyfta en utjämning av kommunalskattebördorna, det är sant. Detta bör helst ske därigenom att skolväsendet i ännu högre grad än som redan skett bekostas av statskassan, likaså fattigvården och barnavården samt framför allt underhållet av landets vägar. Allt detta är i verkligheten till sin natur nationella uppgifter och böra bekostas av staten. Men i samband med denna minskning av kommunernas funktioner och utgifter och ökning av statens, måste vi om vi önska en någorlunda hel reform och icke enbart en halvmesyr — tillåta staten att täcka dessa sina ökade behov — icke genom tullar eller brännvinsmedel eller genom nya bördor på arbetsinkomsterna, utan förnämligast genom avgifter på de sociala grund- och monopolvärdena. Såsom nyss påvisats kan en sådan skatteomläggning utföras utan att småbondeklassen eller de små jordägarna överhuvud behöva betungas med ökade bördor. Den jordvärdeavgift de fingo betala böra de i flertalet fall kunna inbespara genom minskad kommunalskatt och dessutom få tillbaka genom den produktionsökning och det ökade välstånd, som reformer av denna art nödvändigtvis medföra.

Detta är det första ledet i en demokratisk kommunalskattereform.

Hrr Lindhagen och Klefbeck framhålla i klämman till sina jordvärdemotioner

vid 1913 års riksdag, att kommunerna måste få rätt att, i den utsträckning de finna lämpligt, ersätta skatter på arbetsinkomster och byggnader med grundvärdeavgift. D. v. s. kommunerna måste själva få lov att bestämma hur långt de vilja gå i att avlösa kommunalskatten på bondens gård och jordförbättringar, arbetarens, hantverkarens och tjänstemannens arbetsinkomster medelst en grundvärdeavgift. Lagstiftningen kan fixera det tempo under vilket denna omflyttning får äga rum. Detta sker exempelvis på vissa håll i de progressiva kanadensiska staterna. I Saskatschawan har man sålunda stipulerat en övergångstid på fyra år. Lagstiftningen kan också, om man anser sig böra reagera emot skattefrihet för de stora inkomsterna, bestämma en gräns över vilken inkomsten skall alltjämt beskattas för kommunala ändamål. Men det är i hela samhällets och därmed framför allt i det arbetande folkets intresse, att denna gräns sättes så högt som möjligt. Ju större press uppnår man nämligen på spekulation och varje annan form av jordmissbruk, ju större utsikter har därför skattereformen att också bli en verklig social reform. Ännu bättre vore, som förut framhållits, om man sökte skilja på arbetsinkomster, alltså förtjänta inkomster och på oförtjänta ränte- och monopolinkomster. De förra skulle då helt kunna befrias från skatt och de senare beskattas så mycket hårdare.

Vidare kan lagstiftningen också bestämma en maximiprocent på det taxerade jordvärdet, över vilket kommunerna ej få gå. I det förslag till omformulering av kommunalskattelagarna, som utarbetats av kommunalmanen jur. kand. Nils af Ekenstam och som vidfogats de ovannämnda motionerna som bilaga, är denna gräns satt ganska högt, nämligen till tre procent.

Men man vill fråga: Är det rimligt, att så mycket av de kommunala skattebördorna skall kunna överflyttas på jordvärdeinnehavarna? Här tages ju icke alls hänsyn till skatteförmågan, vill man vidare invända, utan bördorna läggas ensidigt på en viss grupp medborgare.

Vi kunna fråga tillbaka: Är den nuvarande kommunalbeskattningen anpassad efter förmågan att bära den? Om så vore fallet, varför äro då restlängderna så överfulla? Är det avgjort att icke den ordning som vi föreslå är bättre anpassad efter förmågan att betala än den nuvarande? Till besvarande av denna fråga kräves mer än ett blankt påstående, här kräves bevis, och i det avseendet ha vi åtminstone den fördelen framför våra motståndare att vi kunna hänvisa till många kommuner, såväl stads- som landskommuner och med rätt avsevärda utgifter, vilka helt avskaffat kommunalskatterna, något som vi icke begära, åtminstone icke för närvarande.

Bland de otaliga bevis för värdet av jordvärdeavgiftssystemet, som frigör folket från kommunalbeskattning på allt flera håll i västra Kanada, må här anföras ett av de senaste och märkligaste. Det är ett brev som adresserats till ledamöterna av Ontarios parlament och undertecknats av borgmästaren i Victoria, British Columbias huvudstad, två f. d. borgmästare, stadens skattemästare och ett stort antal framstående medborgare.

Victoria, som är belägen på Vancouverön, är en av de äldsta städerna på Stillahavskusten, den grundlades år 1846 och räknade år 1911 31,600 invånare. Brevet lyder:

»För att underlätta förbättringen av edert skattesystem, sända vi samtidigt ett ex. av Single Tax Reviews Nya Zeelandsnummer och en broschyr, som meddelar vad staden Lethbridge liksom Victoria, Edmonton, Calgary och varje annan vaken stad i västra Kanada gjort för att befria näringslivet från skatter och höja välståndet.

Här är ett exempel på verkningarna: När Victoria upphörde med att beskatta byggnader, slutade med att straffa människorna därför att de förbättrade och förskönade sin stad, så fördubblades under 1911 värdet av medgivna nybyggnader och år 1912 fördubblades nybyggnadernas värde igen, utgörande 8 miljoner 1912 mot 4 miljoner 1911 och 2 miljoner 1910. Medräknas även förstädernas byggnader når man upp till 10 miljoner dollars — 36 miljoner kronor för 1912.

Ni kan läsa samma historia i Vancouvers byggnadsstatistik och i varje annan stads, stor eller liten, som genomfört denna reform. Och ni kan se det i varje annan översikt, vari en mätning av välståndet i något av dessa samhällen göres.

Ingen kommun har återgått till det gamla systemet. Och även sådana som bekämpade reformen vid dess införande äro nu för densamma. Emedan vi dra fördel av edert välstånd och ni av vårt, emedan grundvärdeavgiften är den enda 'skatt', som icke konfiskerar privat egendom, sända vi eder dessa fakta för edert omsorgsfulla begrundande.»

I den sista punkten av detta märkliga brev återfinnes reformens etik skarpt återgiven. En skatt, som utgår från storleken av min arbetslön, efter värdet av min jordkultur, byggnader, redskap, maskiner, är icke blott en tryckande och hämmande börda på all produktiv företagsamhet, utan den är en orättfärdig tribut, avpressad mig utan hänsynstagande till vad jag faktiskt är skyldig mitt samhälle genom de tjänster jag mottar från detsamma. En avgift på de sociala grund- och monopolvärdena däremot tillför samhället vad samhället som sådant och ingen enskild individ frambragt.

Reformens rättvisa visar sig också av verkningarna och av den tillfredsställelse varmed reformen t. o. m. av jordägarna, synnerligast naturligtvis av dem, som bruka sin jord väl, omfattas.

Ingen svensk — och framför allt ingen fosterländskt sinnad högerman — skulle förgäta, att Sverige är ett emigrationsland och att dess folkstam redan hårt härjats härav. De böra också komma ihåg, att den värsta nutida konkurrenten om vårt folk: västra Amerika och Kanada med stora steg ila mot det mål vi skattereformvänner eftersträva, nämligen ett skattefritt folk och skattefria näringar, medan allt socialt grundvärde göres avgiftspliktigt.

Vårt orättfärdiga skattesystem skjuter våra bästa krafter ifrån oss. Deras moderna, produktionsfrämjande och socialt eggande system drar oemotståndligt folk till sig. Ha vi råd att med armarna i kors låta detta fortfara?

Jordvärdereformens ekonomiska och socialpolitiska betydelse.

Det georgeistiska jordvärdeavgiftssystemet har alltså även ett annat syfte än att på ett rättvist sätt bereda stat och kommun inkomster. Liksom man aldrig skulle lära sig förstå den fulla meningen med skyddstullarna, om man blott betraktade dem ur fiskalisk synpunkt, så kommer man alltid att missuppfatta meningen med georgeisternas jordvärdeavgift, så länge man i denna blott ser en inkomstkälla för det allmänna. Hur viktigt det i och för sig än är, att det allmänna liksom enskilda förvärfvar sina inkomster på ett hederligt sätt d. v. s. i enlighet med vederlagsprincipen, så är den andra sidan av saken, nämligen jordvärdeavgiftssystemets syfte, att bereda alla som önska tillträde till jord genom att förhindra jordspekulation och annat jordmissbruk, kanske ännu viktigare, såväl ur individens som samhällets synpunkt. Ehuru detta sistnämnda ändamål gång på gång betonats av georgeisterna

synas motståndarna i allmänhet ej ha fattat detsamma, vilket torde motivera några ytterligare påpekningar. Annars borde särskilt högern, som ju ser möjligheterna för socialt framåtskridande icke i en rättvisare fördelning av befintlig förmögenhet utan i en alltjämt ökad produktion, visat sinne för denna sida av saken. För produktion behövs ju tre ting: jord, arbete och kapital. Ju billigare kapitalet är, ju mera intelligent och kärnfriskt arbetet är, och ju lättare jorden och de förnödna naturkällorna stå tillgängliga, ju större bör produktionen kunna bli. Men lika tydligt är å andra sidan, att om jorden, såsom nu i stor utsträckning sker, monopoliseras i spekulationssyfte, om arbetskraften försvagas genom tränga och osunda bostäder, uppskruvade levnadskostnader och orättvisa skatter, medan befintligt kapital förledes att hellre söka spekulationsobjekt än produktiv användning, så måste produktionen hämmas. Frågar man huruvida en skattereform kan göra något åt detta missbruk med alla tre produktionskrafterna, så behöver man ju blott tänka sig vad skatterna redan nu förmå. Fönsterskatten i Frankrike minskade fönstrens antal; skatt på hundar minskar deras antal, något som väl ofta även är avsikten med denna skatt; skatt på spritvaror har samma syfte, ehuru ändamålet här ej lika lätt uppnås; skatt på varuimport minskar denna o. s. v. Varför skulle då inte även skatt på spekulation och annat jordmissbruk ha samma verkan? Professor Gustav Sundbärg är väl uppmärksam på denna sida av saken liksom på vissa andra.

I emigrationsutredningen sid. 845 läses följande:

»Den nyligen genomförda självdeklarationen för jordbrukare bör komma att bli av betydelse för dessa, såsom nödgande dem till en ordentlig bokföring — av värde även för jordbruksstatistiken — men såsom skattegrund synes den oss föga lämplig. Med en försiktig praktisk begränsning synes den principen vara riktigare, att jord skattade för vad den med rationell brukning kunde ge, än för vad den — kanske under vanskötsel — vanligen ger. Det är bekant, att numera flerstädes i vårt land — under nuvarande brist på arbetskraft — en hel mängd bondgårdar och även andra gårdar ligga i vanhävd av det skäl, att de äro för stora att kunna rätt brukas. En lämplig beskattning, som ledde till att ägare av dylik gård bortsålde viss del av densamma och behölle endast så mycken jord som han vore i stånd att bruka, skulle väl vara att betrakta såsom en rationell skattepolitik.

»Överhuvud torde», tillägger prof. S., »i en hel mängd sociala frågor en lämplig beskattningspolitik kunna bliva ett kraftigt vapen för åstadkommande av socialt önskliga resultat. Att detta är något, som måste i varje särskilt fall prövas efter rättvisans fordringar, icke efter några schabloner (exempelvis »skatt efter förmåga» — J. H.) säger sig självt.»¹⁾

Vad professor Sundbärg säger om bondgårdar gäller naturligtvis lika fullt för de ofta vanskötta fideikommissen och andra herrgårdar; vidare de stora bolagsdomänerna, där en vanskötsel med jord av en så upprörande art givit sig tillkänna, att t. o. m. första kammaren sett sig nödsakad bifalla en vanhävdslag, som i de norra provinserna avser att stävja det värsta missbruket med förut odlad jord. Däremot finns det ingen lagstiftning, som tvingar innehavarna av icke odlad

¹⁾ Professor Sundbärg hyser också sina alltför befogade tvivel rörande rättvisan i nu gällande skattepolitiska grundsatser. Han skriver: »Länge har i vår tid betraktats såsom den rättvisa beskattningsgrunden, att envar skall skatta 'efter förmåga'. På senare tid hava rest sig starka tvivel om rättvisan häri, och ej annat vi kunna se, torde dessa tvivel i flera hänseenden vara berättigade. Redan i fråga om att 'förmågan' här mätes efter inkomstbeloppet kan man vara ganska oense med den nuvarande skattelagstiftningen...»

odlingsbar jord att bringa den i kultur eller avyttra den till de många, som livligt åstunda att få odla och bygga inom Sveriges gränser, om blott tillfälle på rimliga villkor gäves. Och på samma sätt får det fördärvliga missbruket med jord och tomtmark inom och utom våra stads-, industri- och stationssamhällen pågå ohejdat av någon hämmande lagstiftning. Detsamma gäller vattenfallen och övriga naturresurser. Ja, det nästan otroliga har inträffat, att den lilla broms på sådant missbruk, som kunnat ligga i den efter fastighets kapitalvärde utgående bevillningen, upphävts (1910) och enligt vad det påstås skola starka krafter vara i rörelse för att omdana den kommunala fastighetsskatten efter samma upp- och nedvända grunder. Professor Sundbärg har i sanning anledning varna för skattepolitik efter schabloner i stället för efter rättvisa! Renegaterna i högerpressen ha icke nog tydligt kunnat ge sin skadeglädje till känna över att denna skattepolitiska utveckling, som vi således fått uppleva, gått *emot* de georgeistiska strävandena. En underlig ansvarskänsla för landets framtid och för tillvaratagandet av dess produktiva krafter!

Medan vi i Sverige på detta sätt göra det jordlösa proletariats och det produktiva arbetets lott ännu hårdare, därigenom att vi gynna spekulatören och monopoliseringssträvandena, finna vi att, såsom redan i någon mån påvisats, man på andra sidan Atlanten, särskilt i västra Kanada, nutidens farligaste medtävlare om svenskt blod, slag i slag arbetar på att enligt georgeistiska metoder fritaga arbete, odlingsflit och produktivt kapital från skatt och att i stället göra de samhällsskapta jordvärdena avgiftspliktiga. Men hos oss har till och med kravet om utredning av samma angelägenhet avvisats såsom överflödigt om ej rent av skadligt. Och samtidigt undrar man, varför det arbetande folket gripes av olust och söker första bästa tillfälle att emigrera.

Jorden är den oundgängliga passiva faktorn i produktionen. När denna missbrukas så följer nödvändigtvis slöseri med de produktiva faktorerna: *arbete* och *kapital*.

Det är icke blott den direkta arbetslösheten utan även och ännu mer den oekonomiska användningen av arbetskraft, som karakteriserar detta slöseri. Tag lantarbetarna! Det finns ännu i Sverige trots all utvandring åtskilligt över 200,000 manliga lantarbetare, därav omkring 35,000 statare, 60,000 drängar, 65,000 torpare och över 50,000 daglönare. Den som vistats bland dessa, det större jordbrukets arbetare, vet, att man sällan hos dem finner någon arbetsglädje, hopplösa och okunniga som de oftast äro. Här gå årligen miljoner av obrukad och missbrukad mannkraft förlorad. Man får någon föreställning om vad detta slöseri betyder, om man tänker sig att var och en av dem förmåddes att producera blott för 300 kronor mer årligen, vilket icke borde ligga utom möjligheternas gräns. Redan detta skulle betyda en nationell inkomst- och förmögenhetsökning på 60 à 70 miljoner kronor. Visserligen vore det icke tänkbart eller kanske ens önskvärt, då ju förutsättningar och anlag äro så olika, att alla dessa fingo självständiga jordbruk, men blott detta, att möjligheten härför stod öppen i tillnärmelsevis samma utsträckning som fallet varit för lantarbetaren i Amerika och ännu är i Västra Kanada, skulle innebära en ofantlig sporre för tusentals till ökade ansträngningar för den hägrande självständighetens uppnående, en sporre, som skulle återverka produktionsfrämjande även på omgivningen och ej minst på arbetsgivarna, som tvingades att ännu bättre tillvarataga och vårda den dyra arbetskraften bland annat genom införande av arbetssparande maskiner och metoder, varhelst detta vore möjligt.

Även i detta avseende är den under en lång tid fria jordens inflytande i Amerika belysande.

Tänk vidare på de talrika dvärg-jordbruk, som finnas i Sverige. Icke utan skäl klagas man över den allt för långt drivna jordstyckning som på många håll förekommer. Det lär finnas 50,000 små jordägare med högst 1 har åker och ytterligare 40,000 med högst 2 har åker. Då sådana jordbruk i allmänhet äro för små för att ge den mest lönande sysselsättningen åt innehavaren, förekommer även här ett slöseri som i talrika fall kunde förhindras genom en klok jordpolitik.

En bjärt kontrast till dessa dvärgbruk ha vi i de stora latifundierna. Det finns godsägare i Sverige, som lära förfoga över ända till 30 à 40,000 tunnland jord, omfattande större delen av flera socknar. Det är också ett bekant faktum, att godsen och fideikommissen på flera av våra slättbygder monopoliserat ej blott den mesta utan även den bästa jorden. De under nuvarande förhållanden sämsta brukarna breda sig på de fetaste styckena, medan den flitige arbetaren-småbonden är utträngd på de magra.

Många fler exempel på slöseri med arbetskraft kan naturligtvis anföras. Man behöver blott tänka på disproportionen mellan vår förmåga att utbilda dugliga ingenjörer och förmågan att på ett för dem själva och för landet lönande sätt utnyttja dem.

I nära samband med detta slöseri med arbetskraft står det pågående och som det synes alltjämt tilltagande slöseriet med kapital bland annat därigenom att detta under nuvarande förhållanden erbjudes så många tillfällen att placeras improduktivt genom spekulation i monopolvärden på börsen och annorstädes.

På alla dessa områden äger således en hushållning rum, mot vilken varje klok människa borde reagera.

Man inbillar sig på sina håll, att det i Sverige icke finns någon jordfråga, att jorden är så väl fördelad som man nästan kan önska, att georgeismen hämtar sina uttryck från utlandet, bland annat från England, där förhållandena äro helt annorlunda. Allt detta är villfarelser! Redan Doves exempel härovan visar tydligt nog, att man inte löser någon jordfråga och åstadkommer bestående rättvisa medels än så omsorgsfulla fördelningsåtgärder. Sanningen är tvärtom att indicierna för tillvaron av en särdeles akut jordfråga även i Sverige helt enkelt äro överväldigande. På söder i Stockholm ligger en trädgård, som ägaren ej vill sälja ens för 2 miljoner kronor, den får ligga intill ett ännu högre spekulationsvärde realiserats. Strax utanför en av huvudstadens tullar ligger ett jordområde så stort som ett medelmåttigt bondhemman för vilket ägarna begära 8 miljoner kronor eller lika mycket som 800 småbondehemman tillsammans äro värda. Detta är blott ett par bland hundratals liknande exempel. Medan sådan värdefull jord av spekulationen avstänges från byggnadsverksamhet, ser man arbetare i städerna gå lediga nästan varje årstid av brist på sysselsättning och så gott som hela arbetarklassen tvingas hålla tillgodo med bostäder, som ej fylla ens de måttligaste anspråk på utrymme och prisbillighet. Inte kan väl den jordfråga, som sådana tomtegendomsförhållanden innebära, lösas enbart genom jordstyckningsåtgärder?

Tillåt mig illustrera ett par andra sidor av den svenska jordfrågan medels några personliga erfarenheter:

Mitt barndomshems socken nere i södra Skåne har 1,855 hektar jord, till största delen bördig och odlad. Strax vid kyrkobyn ligga några små bondgårdar och hus med eller utan egen jord. Dessa självägare, varav min far är den ene

med några få tunnland på sin lott, härska väl tillsammans över 60 har. All den andra jorden är monopoliserad av stora gods, varav flera breda sig även i grannsocknarna. När jag som barn gick upp på en höjd strax vid hemmet och lät blicken ila mot de fyra väderstrecken, så mötte mig blott, vart jag än vände mig, godsens domäner med sina vackra bokskogar och parker, varifrån slottens tinnar höjde sig mot himlen tävlande med kyrkspirorna.

Man kände det som om man levde under permanent belägringstillstånd inom denna ring av gods, vilka gjorde det vida svårare för oss uppväxande ungdomar att bli »våra egna» i vår fädernebygd än att nå landet med det främmande språket tusentals mil borta, där dock utsikten till god förtjänst och nästan fri jord vinkade och vinkade. Många av mina kamrater från folkskolan följde också kallelsen, så snart biljettkostnaden var övervunnen. Ty även om möjligen sysselsättning fanns på något av godsen, så var den tillvaro som här bjöds så fruktansvärd trist, att den friborne ynglingen nästan ryste vid blotta tanken att leva en statares eller dagsverkstorparens trålbundna, glädjefattiga liv. Vi kände detta ju så väl. Hade vi icke själva som barn arbetat på herrgården 12 à 13 timmar om dagen för 40 öre? Hade vi icke sett hur fattigt och smutsigt dessa våra medmänniskor levde. Sett in i ögonen, utan att dock riktigt förstå det, även den andliga och moraliska fattigdom, som alstrades på dessa gods och som kastade sin skugga över oss alla!

Bygden är rik och stor nog för en årligen växande folkmängd. Hundratals nya självförsörjande jordbruk skulle kunna upprättas och många fler hantverkare få en tryggad bärgring. Ty marknad finns och järnvägen ligger nära till. Vi kunde haft ett nät av lönande ekonomisk föreningsverksamhet och mitt ibland oss en lantmanna- eller folkhögskola, som kunde ge oss väckelse och ledning.

I stället sjunker nu befolkningen år från år. Till och med de adliga borg-herrarna försvinna, vissna bort, och driftiga danska penningmän överta godsen. De svenskfödda lantarbetarna ersättas av galizier, och godsen förlora t. o. m. den förnäma estetiskt tilltalande prägel som förut utmärkt dem.

Men barndomstiden medförde ett annat outplånligt minne. Det var den självvägande med nästan tomma händer börjande bondens kamp för oberoende, för skuldfrihet. I mitt hem rådde en verklig fasa för skulder. »Räntorna äro fruktansvärda, för de äta natt och dag», hette det; så slet man också natt och dag för att bli fri från dem. Det lyckades genom förenade ansträngningar, men hur många mänskliga värden hade icke gått förlorade i den kampen icke minst för de uppväxande barnen. Därom talar man ogärna.

Sådana av godsägare och bolag monopoliserade bygder äro ej sällsynta i Sverige. Även om det i Storbritannien råder ännu större missförhållanden i detta avseende så är skillnaden blott en gradskillnad, vilken delvis uppväges av vissa fördelar med det engelska jordsystemet som vi sakna. Den svenska jordens skuldsättning, kanske väsentligen till utländskt kapital, har ingen motsvarighet i England, och de jordreformivrande engelska statsmännen äro fullt medvetna om, att här ligger en fara som måste undvikas.

Men till detta kommer en omständighet som våra kritici ännu mindre tänkt på. Jordsystemet i de engelska städerna har visat sig mindre hinderligt för ordnandet av arbetarklassens bostadsförhållanden än i Sverige. Det torde vara obestriddt, att de engelska industriarbetarnas bostäder i allmänhet äro icke blott rymligare utan även betydligt billigare än fallet är i våra större städer. Detta har delvis sin orsak däri, att handel med jord och fastigheter i Englands städer är

mindre vanlig än hos oss, jordpriser och hyror stiga därför icke på samma oro-väckande sätt, som vi fått erfara. Vidare gör byggnadsmarkens anhopning på få händer det möjligt att hyra ut större sträckor samtidigt för byggnadsverksamhet, varför man ej sällan får se, att stora gatukvarter med bostäder uppföras samtidigt. Genom denna »massproduktion» kan hyran för såväl mark som hus hållas nere, och det blir möjligt att även för den bättre lottade industriarbetaren åstadkomma en bostad med åtminstone ett om ej flera särskilda sovrum, eget badrum etc., bekvämligheter som även den svenska medelklassen i de flesta fall måste undvara.

Trots de ökända engelska slumkvarteren går det således icke an att göra jämförelser med England uteslutande till dess nackdel, ens vad jordfrågan och därmed sammanhängande förhållanden beträffar.

Till den svenska jordfrågan hör förövrigt även spörsmålen om den rätta värden och användningen av våra skogar, vattenfall, malmfälten etc. och den rätta fördelningen av de stora sociala värden dessa naturtillgångar representera.

Vidare kan erinras om att mindre än en tiondel av Sveriges jord är odlad, och att det alltjämt helt säkert skulle finnas stora odlingsmöjligheter, om icke tillträdet även till sådan alldeles obruten mark vore förenad med en jämförelsevis hög tributplikt till den enskilde innehavaren.

Innan vi gå vidare torde det för undvikande av missförstånd behöva betonas, att de moderna georgeisterna ingalunda mena, att alla dessa olika jordfrågor kunna lösas enbart medels jordvärdeavgifter. Även ur deras synpunkt är naturligtvis en genomgripande *skogsvårdslagstiftning*, en för alla parter rättvist ordnad vattenrätt, vidare en *arrendelagstiftning*, som ordentligt tillgodoser arrendatorns rätt till sitt arbetsresultat, av behovet påkallade. Men framför allt gäller detta med hänsyn till expropriationsförfarandet, som ej blott bör omläggas efter nya grunder utan dessutom utvidgas till att omfatta även det arbetande folkets rimligare behov av jord och arbetsplats inom sitt eget fädernesland.

Dessa åtgärder torde emellertid efter vår uppfattning närmast få betydelse som komplement till en konsekvent jordvärdepolitik, vilken som ovan angivits bör ha det dubbla syftet att tillföra det allmänna för samhällets räkning de sociala jordvärdena och att genom förhindrande av ändamålslös jordavspärming möjliggöra tillträde till naturen för produktivt arbete och kapital. Då andra planer för lösning av jordfrågan, exempelvis jordens förstatligande, utom det att det väl skulle stöta på oöverbärliga finansiella hinder, även skulle leda till en i och för sig allt annat än önskvärd ökning av den officiella »funktionarismen», och lägga onödigt hämmande band på de produktiva krafternas rörelsefrihet, så synes, som redan Dove framhöll, en tillfredsställande lösning av denna mångskiftande samhällsfråga vara möjlig blott i samband med en konsekvent, och om ock samtidigt försynt genomförd jordvärdepolitik i georgeistisk mening.

En svensk tanke — Grundskatterna.

Talet om att detta är en utländsk plan som ej passar för svenska förhållanden är väl med tanke på det olämpliga sätt varpå det framställes i dubbel mening oöverlagt. För det första förekommer på dessa områden ingen så fundamental skillnad mellan kulturstaterna, att det som passar för Danmark, England eller t. o. m. Kanada ej även i sina grunddrag skulle passa för Sverige. Kravet om jordvärdeavgift torde icke passa sämre för Sverige än inkomst- och förmögenhetsskatt, eller

arvsskatt eller ens tullbeskattning, vilka väl ej heller kunna rubriceras som speciellt svenska statsmannatankar! Och för det andra är jordvärdeavgiftskravet blott till sin förfinade form men knappt till sin kärna och än mindre till sina huvudsyften en osvensk tanke.

Den svenska rättsuppfattningen har aldrig, om man kanske bortser från den allra sista missriktade liberalistiskt kapitalistiska perioden, urartat därhän att den lagt samma individualistiska synpunkter på jordegendom som på producerad lös egendom. Man har alltid insett att jorden, såsom icke varande ett resultat av människohand men tillika ett oundgängligt villkor för all existens, ej får i hur stor utsträckning som helst missbrukas. Därför finna vi i vår äldre lagstiftning stadsganden mot jordavspärrning ända sedan medeltiden (Kristoffers landslag). Gustav Vasas jordpolitik särskilt i fråga om vanhävd pekar i samma riktning; de reduktioner varom vår historia förtäljer talar också sitt eget manande språk till vår av social vantrevnad och emigration härjade samtid. Ja, t. o. m. vår egen tids mera famlande vanhävdslagstiftning är ju i sin mån ett erkännande av de georgeistiska reformsträvandenas berättigande.

Se vi åter på skattelagstiftningen, så ger även här den svenska historien stöd för våra strävanden. Det är ej blott grundskatterna utan även de förpliktelser i form av militärtjänst av olika slag som vidhäftade den s. k. frälsejorden, vilka vittna om, att privat jordegendom var en »särskild förmån och rättighet», för vilken samhället hade krav på vederlag. Och gå vi till de olika *stadskommunerna* så finna vi att jordvärdeavgiftsprincipen ej heller här varit en obekant företeelse, även om den väl aldrig tillämpats i den opartiska och den förfinade form, som nu föreslås. Linde gör i sin »Finansrätt» (sid. 390) följande erinringar om »tomtören, tomtskatt, även kallad grundlega och jordskyld». Denna avgift utgår i allmänhet av stadens ofria tomter. Men han tillägger: »I Göteborg utgå tomtören även av de s. k. fria tomterna såsom skatt (ej grundlega) till staden; av de övriga tomterna inom äldre stadsområdet utgår en avgift, kallad grundlega beräknad efter arealen I Karlskrona, Motala och Hudiksvall utgå tomtören även av fria tomter. I Malmö besittas alla tomterna med full äganderätt; likväl utgår av några jordskyld dels till staden, dels till Lunds domkyrka och akademi. Den till staden utgående avgift anses vara grundad därpå, att vissa tomter stått obebyggda utöver stadgad preskriptionstid och sålunda tillfallit staden (här är således ett annat exempel på ingrepp från det allmännas sida mot socialt skadlig jordavspärrning — J. H.), samt därefter blivit upplåttna till enskilda mot jordskylds erläggande.» Härtill kommer att bekostandet av vissa kommunala funktioner såsom gatuanläggning, gatuhållning, brandvakt etc. påvilat fastigheterna, ehuru dessa avgifter efter hand förvandlats till huvudsakligen personliga skatter liksom fallet varit med de statsliga grundskatterna.

Men här möter en ny invändning. De gamla grundskatterna ha äntligen efter långa strider avskaffats. Kan det då vara någon mening i att nu begära införandet av nya grundskatter, vida större än dem vi förut känt? Invändningen är karakteristisk för det lättvindiga sätt varpå dessa frågor avgöras. Erfarenheten borde annars ha lärt oss att man ingenting bevisar mot grundskatterna, än mindre mot jordvärdeavgiftskravet enbart genom en hänvisning till de förras avskaffande. Särskilt det senaste halvseket har ju varit rikt på omvälvningar i tänkesätt och vanor. Förändringar ha skett på vilka allt för ofta den gamla satsen att »barnet utkastats med badvattnet» kunnat tillämpas. Detta har kanske varit oundvikligt, men sedan man väl hunnit besinna sig, finna vi på allt flera områden en strävan att

återgå till och vidare utnyttja det goda, som de gamla bruken, stilarna och anordningarna innehöllo. Man söker inpassa det i det nya, så att något mera helt och ändamålsenligt uppnås. Det nyväckta intresset för de gamla byggnadsstilarna, hemslöjden etc. äro exempel härpå, vilka lätt kunna mångfaldigas. Något liknande gäller lagstiftningen ej minst i fråga om jordegendom och beskattning. Frångaendet av den blott till hälften genomtänkta och genomförda frihandelstanken erkännes mer och mer som ett fatalt misstag. Röster höjas nu och sprida sig för en återgång till den gamla börsrätten som ett medel att övervinna de svårigheter för ett bärkraftigt jordbruk, som de nuvarande jordegendomsförhållandena innebära. I själva verket är även detta ett erkännande av grundsanningen i georgeismens krav, eftersom dessa just gå ut på att återinsätta *hela folket*, och ej blott ett fåtal, i sin börsrätt till *fosterjorden*.

Men lika litet som det kan falla oss in att förneka, att vi i den gamla grundbeskattningen se en principiell förebild, lika litet ha vi stuckit under stolen med att denna var i hög grad ofullkomlig. Och det är långt ifrån med sanningen överensstämmande att utan vidare jämföra dessa gamla pålagor med den georgeistiska skattereformen. Detta inses lätt av följande jämförelse:

De gamla grundskatterna voro *fixa*, utgingo med ett bestämt belopp, oavsett alla ändringar som kunnat inträda i jordens värde.

Jordvärdeavgiften, som bör baseras på regelbundet återkommande, rationellt och likformigt utförd jordvärdetaxering, blir *rörlig*, den stiger om det samhälliga jordvärdet stiger och faller om detta faller.

De gamla grundskatterna träffade endast vissa slag av jord, nämligen en del bondejord och voro även på denna mycket ojämnt fördelade.¹⁾

Jordvärdeavgiften däremot bör påföras *all* jord, som har samhälligt värde, och då det är stads- och industrisamhällellenas tomtmarker, malmfälten och vattenfallen samt bolagens skogsdomäner, som ha de huvudsakliga jordvärdena, blir det här avgiften främst kommer att falla.

Försök till en rättvis fördelning av grundbeskattningen har gjorts vid upprepade tillfällen i vår historia. Den rättrådige och för allmogens välfärd varmhjärtade Karl IX ivrade härför och uppnådde en del. Även under Gustav II Adolf gjordes dylika ansatser. Vid 1624 års Riksdag uppgavs, att en allmän uppmätning och taxering av jorden var påbörjad, i syfte att »jämka skatten eftersom ägorna voro stora och goda till». Emellertid var det först under Karl XI som dessa goda ansatser ledde till något större resultat. I samband med försvarsväsendets reformering företogs noggranna undersökningar om hemmanens beskaffenhet. Detta gällde dock närmast sådana hemman, som blevo indelta till boställen och rusthåll. Icke heller nu blev principen om en rättvist fördelad grundbeskattning helt genomförd. — Allmogen hade vid 1644 års Riksdag hemställt om åtgärder i och för jämkning av utskylderna hemmanen emellan över hela linjen. Men utan resultat. Förnyade framställningar i samma syfte vid 1719 och 1720 års Riksdagar blevo också resultat-

¹⁾ Ojämnheten i grundskatterna inleddes under 1500-talet därigenom att »dätidens maktägare undandrog sig och sin egendom från utskrivning och de skatter, som nu kallas grundskatter». Denna för mer än 200 år sedan begångna orättvisa har ännu den styrka, att den kanske utgör det enda skälet att grundskatternas avskaffande kan med framgång ifrågasättas, yttrade herr von Ehrenheim i första kammaren 1873 (protokoll IV, sid. 381). Detta är ju även en märklig illustration till hur rotfästad rättfärdighetskänslan är i den mänskliga naturen.

lösa. Vederbörande ursäktade sig med att det skulle bli allt för besvärligt och tidsödande. (Närmare härom i Lindes Sveriges Finansrätt, Stockholm 1887.)

Grundskatterna blevo efter hand mer och mer ojämna. Frälsejorden var sålunda alldeles fritagen, och i den mån dess ägare — närmast adeln — frigjorde sig från sina gamla försvarsskyldigheter, kom den att inta en ytterst privilegierad ställning. Å den jord — alltså bondejorden —, på vilken grundskatt vilade, var denna tillika högst ojämnt fördelad. Medan somliga hemman hade grundskatt så hög, att den inkräktade på ägarens jordförbättringar, kunde andra ha en helt obetydlig grundbörd. Denna ojämnhet blev ännu mera skriande, när under senare delen av förra århundradet städernas och industrins jordbesittningar började raskt växa i värde.

Bönderna hade dock ursprungligen inga tankar på att slippa från rimliga skyldigheter gentemot det allmänna. När grundskattefrågan var före vid 1809 års Riksdag var det alls icke fråga om någon grundskatteavskrivning. Däremot hävdade bondeståndet länge och envist det rimliga kravet, att jordbeskattningen skulle rättvist fördelas, att all jord skulle deltaga lika i rikets bördor och försvarsanstalter. Även bönderna hade under denna den demokratiska ljusningens tid vaknat till ett klarare medvetande om sina rättigheter. De visste, att landet hotades av yttre fiender och att inom statsförvaltningen rådde kaos. Även de ville en ny författning och inre endräkt, men villkoret härför från deras sida var garantier för mera rättvisa. Adelns privilegier önskade de få starkt begränsade i och med den nya författningen, och särskilt höllo de, som sagt, på all jords rättvisa beskattning.

Men detta sistnämnda huvudkrav blev förkastat av den egoistiska adeln. För denna var bibehållandet av orättvisa förmåner mera värt än fosterlandets bästa. Ehuru bönderna så tydligt hade rättvisan på sin sida, läto de dock förmå sig att av hänsyn till fosterlandet ge efter. (Närmare härom i E. Hildebrands Sveriges historia V. avd. 9, sid. 85 o. följ.)

När emellertid alla försök från böndernas sida att uppnå en jämn fördelning av grundskatterna strandade på adelns och byråkraternas motstånd och oändligt krångel var förenat med deras inbetalning, bestämde man sig slutligen för att begära deras fullständiga avskrivning. Efter många års strider lyckades ju detta också, som vi veta. Men när man känner något till de gamla grundskatternas ojämna natur och den ojämna strid som förts om deras rättvisa tillämpning, så låter man icke för ett ögonblick förleda sig till att häri se något skäl mot en rättvist avpassad jordvärdeavgift.

För övrigt är det anmärkningsvärt att grundskatteavskrivningen just från vetenskapligt håll in i det sista röntte ett livligt motstånd. Professor G. K. Hamilton publicerade således i Nya Dagligt Allehanda år 1883 en artikelserie (utgiven i särtryck), vari han angav följande huvudskäl, som det nu har sitt stora intresse att ta del av:

Grundskatterna bära icke avskaffas eller nedsättas, ty de äro icke *skatter* i egentlig mening utan *räntor*, motsvarande ett i jorden inestående staten tillkommande kapital. Grundskatternas avskaffande skulle faktiskt bli en orättvis och *oförtjänt gäva* till nuvarande jordägare på övriga samhällsmedlemmars bekostnad.

Följden av deras avskaffande blir att egendomsprisen i allmänhet skola stegas och förvärvande av jordegendom alltså försvaras för den mindre bemedlade. (»Det är påtagligt, att jord med grundskatt skall säljas billigare än samma jord utan grundskatt, att grundskattens befintlighet alltså dess upphävande medför en verklig,

om ock indirekt skada för alla icke jordägare ävensom en skada för jordbruksnäringen, som bliver lidande genom försvårande av egendomsförvärv för skickliga men mindre kapitalstarka jordbrukare»).

De böra icke avskaffas eller nedsättas, ty om också detta medför betydlig vinst för *nuvarande* jordägare, så är det skadligt för jordbruket, därför att jordbrukaren sedermera måste använda större kapital till jordens förvärv och alltså, om allt annat är lika, få mindre kapital till jordens bruk.¹⁾

De böra icke avskaffas, ty de äro en synnerligt *säker* och tillförlitlig statsinkomst, vars avsaknad för riket kan bliva mycket betänklig.

Professor Hamilton slutar sin bevisföring med följande deklARATION, som ju klingar i hög grad »georgeistisk»:

»Med grundskatternas avskaffande sker *orätt* och begäendet av en orättfärdighet genom samhällets egna organ undergräver samhällets bestånd.

Statens främsta uppgift är genomförandet och värnandet av det *rätta*. Varje avvikelse därifrån skall han med all sin kraft förhindra. Det är därför han blivit försedd med hela samhällets förenade makt. Men ve det land, varest man börjar anse det likgiltigt, om något är rätt, blott det anses vara klokt! Där lagen själv och de lagstiftande tjäna orätten, där skakas samhällets grundval. Där upphör tryggheten för person och egendom. Där härskar snart godtycket i stället för rätten. Och godtycket blir icke mindre tryckande eller förhatligt, om det utövas av flera i stället för av en: av en representation eller av en despot! — Rättens huvudgrundsats är uppenbarligen, att ingen må gynnas på annans bekostnad. Genom avskaffandet av grundskatterna skulle dock detta ske i kolossal omfattning. Ett kapital av 200 miljoner skulle överföras till andra ägare utan skymt av rättsgrund. Och vilka skulle så gynnas? Jordägarna! Just de, som genom sin övervägande andel i representationen företrädesvis äro kallade att tillvarataga allas rätt, de, vilka genom innehavandet av en så värdefull del av landets förmögenhet som dess fasta jordegendom kunna betraktas såsom jämförelsevis välbärgade.

På vilkas bekostnad åter skall denna tillökning i deras förmögenhet vinnas? — Jo, på deras, som icke hava jord! På deras, som inom representationen äro svagast representerade! På bekostnad av alla skattdragande, de må äga huru litet som helst! — Kan en större orättfärdighet tänkas? Skall icke dess begående nödvändigt komma att hämma sig självt?»

Huru påverkas jordpriserna av jordvärdeavgifter?

Ett par oklara punkter torde ännu återstå. En av dessa är: Vilken verkan kommer jordvärdeavgifterna att få på jordens *handelsvärde*? Kommer detta att sjunka i bestämd proportion till jordvärdeavgiften kapitaliserad? Kommer, för att ta ett exempel, en egendom med ett jordvärde av 10,000 kronor att minskas i saluvärde med 2,000 kronor om en avgift av 1 procent påföres densamma och med

¹⁾ Härpå gav en talare vid 1886 års Riksdag följande exempel: I de dagarna, då grundskatteavskrivningsfrågan diskuterades i Riksdagen 1885, var det en bonde, som sålde sitt hemman. Det var belastat med grundskatter, och i köpekontraktet intogs, utom den bestämmelsen, att köparen skulle betala en viss summa för hemmanet även det tillägg, att denna summa skulle ökas för den händelse, att regeringens förslag om 30 procent avskrivning av grundskatterna kom till stånd. Det skedde och jordens säljare fick 1,300 kronor som present.

Jordbruket fick däremot ingen lättnad.

4,000 om avgiften blir 2 procent o. s. v.? På dessa frågor är man i allmänhet benägen för att svara ja. Men det är fel. Handelsvärdet på jorden bestämmes dels av tillgången på jord och dels av den nettoavkastning jordegendomen normalt använd kan ge. En procent jordvärdeavgift skulle i detta fall utgöra 100 kronor. Avgiften är ju icke avsedd att påföras jordägaren utan en *minskning* av de skatter, direkta eller indirekta, som nu drabba honom. Utgå vi från att denna skattelättnad är lika stor som jordvärdeavgiften, alltså 100 kronor, så har ju nettoavkastningen icke minskats. Handelsvärdet skulle alltså icke sjunka i detta fall, såvida icke samtidigt den omständigheten tillstöter, att *tillgången på jord* av samma läge och beskaffenhet *betydligt ökas*, vilket då skulle ha till följd, att samma netto vore möjligt mot erläggandet av ett lägre pris. Och detta vore ju icke minst av hänsyn till det svenska jordbrukets framtida bärighet ett särdeles önskvärt resultat. Storleken av jordtillgångens ökning skulle då bestämma priset omfång.

Men om nu å andra sidan de faktorer som föranleda ökad jordtillgång även förorsaka *ökad efterfrågan* efter jord, så motverkas naturligtvis därigenom möjligheten av ett prisfall. Och detta är just vad som inträffar med en allmän jordvärdeavgift, vilken införes för avlösning av vissa existerande produktionshämmande skatter. Med deras avskrivning följer ökad köpkraft för massorna och därmed ökade produktionsmöjligheter. Men dessa måste nödvändigtvis komma till uttryck i ökad efterfrågan efter jord (i ekonomisk mening).

Alltså: den jordvärdepolitik, som begränsar jordavspärrning och spekulation, som tvingar en del jordägare att bruka sin naturegendom bättre eller att avyttra den, lockar även fram nya köpare, vilka helt eller delvis förhindra prisfallet. (Jmfr också prof. Wicksells reflexion här ovan om frihandels inflytande på naturfaktorns värde och våra anmärkningar med anledning därav.) Den prissänkande faktorn motverkas således av den prisstegrande. Jordägaren behöver lida förlust endast om han envisas att fasthålla vid naturegendom med ett betydligt jordvärde utan att kunna ordentligt utnyttja densamma. Men botemedlet häremot ligger i hans egen hand. Med det stora jordbehov, som redan förekommer och som kommer att alltjämt stegras skall han finna tillräckligt med folk villiga att mot ersättning övertaga vad han ej kan bruka. Vårt syfte att skaffa det allmänna inkomster utan att produktionen och fliten betungas samt att motverka jordmissbruk kan således uppnås *utan* att jordens handelsvärde vid reformens gradvisa införande nödvändigtvis minskas. Erfarenheter från de nya länderna ge tvärtom otvivelaktigt vid handen, att jordvärdena starkt ökats i samband med exempelvis de kommunala byggnadsskatternas omläggning till jordvärdeavgift. Huruvida detta som helhet sett skulle bli fallet även i vårt land, som är ett utvandringsland, är väl mera tvivelaktigt. Men så mycket är alldeles uppenbart, att jordprissänkningen, i den mån den över huvud kan bli följden av jordvärde-reformen, *kommer att bli så långsam, att reformen omöjligt kan behöva bli orsak till ruin ens för större jordägare, om de blott äro något så när omtänksamma.*

Men är detta ett faktum, då förlora härigenom farhågorna för att jordvärde-reformen skulle starkt rubba kreditförhållandena all reell grund. Denna fråga behöva vi således icke nu närmare diskutera. Men även om det vore möjligt, att man genom den av oss förordade skatteavskrivningen kunde ej blott *relativt* — i förhållande till köpkraften — utan även *absolut* väsentligt sänka jordpriserna, så är ju den omständigheten, att reformen är avsedd att genomföras *gradvis*, steg för steg, en garanti mot ödesdigra följder för de nuvarande jordvärdeägarna. Man har då

möjlighet för att pröva sig fram och att låta takten bli beroende av de erfarenheter man genom de första stegen kommer att göra.

Av det sagda framgår, att det av georgeisterna eftersträfvade målet, att folk skulle kunna få tillträde till jorden, naturen, utan att för tillträdet behöva betala till andra än det allmänna i form av jordränteavgift, enligt sakens natur ej kan uppnås i en handvändning. Men eftersom själva målet även av motståndarna erkännes vara en önskvärd och rättfärdig ordning, är det så mycket angelägnare att ej onödigtvis uppskjuta påbörjandet av det dithän syftande reformarbetet.

Georgeismens ställning till kapitalet.

Från visst liberalt och socialdemokratiskt håll har den invändningen gjorts, att georgeismen genom sina reformsträvanden skulle gynna det stora kapitalet, »kapitalismen».

Vid besvarandet av denna invändning måste vi hålla i minnet att »kapital» och »kapitalism» äro mycket vaga begrepp. Det är därför lätt att driva ofog med desamma, att spela radikal och arbetarvänlig genom att ständigt låtsa ovilja mot kapitalismen utan att dock något varaktigt uträtta för den stora kapitallösa klassen.

Georgeismen söker här som annorstädes att skilja det falska från det äkta. Och det finns både äkta och falskt kapital, synnerligen nyttigt och synnerligen skadligt sådant. Det förra vill georgeismen gynna, det senare bekämpa så mycket kraftigare. Det äkta och nyttiga kapitalet är det som gagnar produktionen, det som är placerat i jordkultur, besättning, redskap, fabriker, maskiner, etc. Det falska och skadliga kapitalet är det som representerar tullskydd, tomt-, vattenfalls- och andra rena naturvärden, det som suger resultatet av enskildas och samhällets möda utan att lämna något som helst vederlag. Hit hör också de ofantliga summor varmed jobberiet på börserna bedrives. Det nyttiga kapitalet, det som uteslutande användes i varuproduktionen, och som därigenom ökar landets sanna förmögenhet, bör helst icke beskattas. Det bör så mycket mindre ske som sådan skatt nästan lika ofelbart som en tillverkningsavgift eller en tullskatt kommer att ingå i produktionskostnaderna och höja varupriserna. Att detta är värst för de fattiga, borde nu vara uppenbart åtminstone för dem själva.

Det improduktiva kapitalet däremot bör, just emedan det är improduktivt och därför onyttigt och skadligt, klämmas efter så mycket hårdare. Medan man icke kan beskatta i produktionen verksamt kapital för lågt kan man ej beskatta improduktivt kapital för högt så länge det överhuvud taget existerar. Ju mer vi beskatta de rena spekulationsvärdena av vad slag det vara må ju mindre lockande blir det att spekulera men dess mera lockande blir det att placera dem produktivt. Om vi exempelvis genom att frigöra byggnader och arbetsinkomster från skatt, påföra tomtspekulationsområdena en väsentligt högre skatt eller avgift, så skall man finna det svårare att spekulera men lättare och mindre riskabelt att bygga. Genom spekulationen skapa vi arbetslöshet, bostadsbrist och höga hyror; genom ökad och förbilligad byggnadsverksamhet däremot nya tillfällen till förvärv och bättre bostäder. Om vi, för att ta ett annat exempel, frigöra de producerade kraftanläggningarna från skatt men höja den på själva vattenkraftsvärdena, så hindra vi spekuleringen i dessa. Vattenkraften blir billigare tillgänglig och den elektriska kraften eller de varor, som produceras medels vattenkraften, kunna levereras billigare.

Nu är det visserligen sant, att trustväsendet kan omintetgöra detta. Men i

så fall ha vi att göra med en monopolbildning, mot vilken staten måste ingripa. Först och främst måste tullskyddet upphävas, om sådant existerar; men räcker icke detta så är det tid för staten att reglera priserna helst genom att själv ingripa som producent och som sådan sälja till lägre priser motsvarande produktionskostnaderna.

Georgeismen är sålunda ingalunda motståndare till statsproduktion. Tvärtom. Men vi hävda att staten icke skall söka monopolisera någon produktionsgren, om detta ej är tvingande nödvändigt och framförallt får den icke producera med vinst för statskassan, ty detta är en förtäckt form av indirekt beskattning, som vi på det ivrigaste bekämpa. Skall staten ingripa i produktionen så bör det vara helt och hållet i den konsumerande allmänhetens intresse. Endast därigenom kan statens ingripande försvaras. Vi kunna således gott tänka oss att staten driver både tobaks- och sockerfabriker, men för upprättande av statsliga tobaks- och socker-monopol se vi ingen rimlig anledning. På samma sätt med handeln och all annan företagssamhet. Staten eller kommunen må gärna förmedla varor till lägsta möjliga priser i sådana fall då de privata handlandena genom sammanslutning söka uppskörtla allmänheten och tillgodogöra sig oförtjänta vinster. Kort sagt överallt där tendenser till monopolbildning ger sig tillkänna är det statens plikt att träda emellan.

Under jordvärdedebatten i Andra kammaren den 26 februari yttrade emellertid en talare följande:

»Det är om privatkapitalismens vara eller icke vara den stora striden väsentligen står. Nej, långt ifrån att man kan hävda den uppfattningen att jorden och arbetet alstra all vinst, är det fastmer så i vår kapitalistiska tid, att vad jord och arbete under gångna tidsperioder gemensamt skapat, det väldiga kapitalet — det sparade arbetet — därmed handlas förnämligast i vår tid. Det är också direkta kapitalvärdestegringar, vilka i vår hushållning förorsaka kanske de mest oförtjänta vinsterna. Vad skall man t. ex. säga om de vinster, som uppkommit genom innehavande av separators- eller gasaccumulatorsaktier? Ha de någon som helst beröring med jordvärdet? Eller vad skall man säga om de stora spekulationsvinster, som ibland erhållas endast genom börsmanövrer; eller om det stora handelskapitalet, som nu för tiden spelar en så betydande roll, eller om de värdestegringar å ångbåtsaktier, vilka förorsakas av de oceanska samfärdsvägarnas monopolisering och den ökade beskattningen av trafikanter och varor å dessa. Det är tvärtom så, att själva det centrala problemet i hela vårt samhällsarbete, som åtminstone jag från min synpunkt måste säga utgöras av kapitalismen, skjutes åt sidan av den georgeistiska åskådningen, och det kan jag för min del icke vara med om.»

Låt oss granska dessa satsar.

Talet om de »direkta kapitalvärdestegringarna», som skulle åstadkomma de »mest oförtjänta vinsterna», är oriktigt. Kapital i egentlig mening — varmed av nationalekonomin förstås producerad förmögenhet som användes för produktion av mera förmögenhet — stiger i allmänhet icke i värde. En maskin, en fabriksbyggnad etc. sjunker tvärtom i värde genom slitning och tidens inverkan. Därför ha ju alla välskötta affärer avskrivningar.

Redan här finna vi alltså en fundamental skillnad mellan produktivt kapital och jord. En fabrik som i år med sina maskiner har ett värde av låt oss säga 1 miljon kronor är om två år kanske värd blott 900,000, om ingenting göres för värdets bibehållande genom reparationer etc. Ett tomtområde eller ett vattenfall på 1 miljon skall däremot som regel under samma tid ha ökat i värde kanske högst väsentligt utan några som helst ansträngningar eller någon omsorg från inne-

havarens sida. Och den moderna industriella utvecklingen är just, ju snabbare den fortskrider, ägnad att sänka värdet av ett visst producerat kapital men höja de rena jord- och naturvärdena. Medan exempelvis Rörstrands fabrikslokaler och maskiner hastigt föräldras och för var dag som går falla i värde, så stiga dess tomtvärden med utvecklingen lika ofelbart.

Man måste således slå fast att det egentliga kapitalet, den för produktion använda förmögenheten, som regel faller i stället för att stiga i värde.

Pengar kunna ju stiga i värde men endast i form av förhöjd ränta, och sådan stegring har visserligen i någon mån inträtt under de senaste 15 åren, men det är nog icke på denna mindre väsentliga stegring talaren syftat.

Sedan kan ett affärsföretag stiga av två andra skäl — genom överlägsen skötsel och genom monopolställning. Separator — för att ta ett av talarens egna exempel — har båda dessa orsaker att tacka för sin ofantliga värdeökning. Talaren i fråga vill möjligen medge, att även om en förmåga som han själv blev chef för Separator, så skulle detta strax medföra kursfall på Separatorsaktierna, d. v. s. värdeminskning. Detta värde — det må vara högt eller lågt — representerar således högt kvalificerad arbetskraft, och om denna icke är parat med brutalitet mot arbetare eller med durkdriven ohederlighet, så kan endast den socialpolitiska enfalden söka strid med densamma.

Härmed ha vi kommit till problemets kärna, till den monopolställning, som samhället förlänar de kapitalistiska företagen genom en orättfärdig lagstiftning. Här är en källa till värdestegringar som måste bekymra socialpolitiken. Men det är icke kapital- utan monopol-värdestegringar det här rör sig om, en distinktion som talaren icke förstått, men som det är nödvändigt att göra, om man vill uträtta något av värde i frigörelsearbetet. Separator har således icke blott patenträttigheter, som skydda mot konkurrens, utan det har även en monopolställning gentemot utlandet genom tullskyddet som belöper sig på 15 kronor pr 100 kg. för separatorer drivna med maskinkraft och 25 kronor pr 100 kg. för hand- eller fotseparatorer. Kulor till separatorer draga ett tullskydd av 100 eller 150 kronor pr 100 kg.

Nu frågar man naivt: ha de — separatorsaktierna — någon som helst beröring med jordvärdet? Ja, den som känner till georgeismen vet att den bestämt motsätter sig varje form av tullbeskattning och att vi vilja ersätta tullarna med jord- och monopolvärdeavgift. Det hör också till georgeismens program att söka lämpligen begränsa patentmonopolen, ehuru det skall erkännas att den frågan är ganska svårlöst.

Men detta är dock icke den förnämsta beröringspunkten. Denna ligger i georgeismens strävan att höja arbetslönerna, höja arbetskraftens värde. Detta sker i den mån jorden — i vidsträckt mening — göres billigare och lättare tillgänglig så att ett större antal medborgare kunna göra sig oberoende av timlönarbete medan åter behovet av arbetskraft pressas upp genom stimulerad produktion och ökad köpkraft hos de breda lagren. Att göra en del av Separators m. fl. industriella och merkantila företags oförtjänta vinster till högre arbetslöner, är ett av georgeismens syften.

Men det finns även en annan beröringspunkt med jordvärdet. Vi ha förut angivit den: jordvärdereformens förmåga att driva kapitalet från den skadliga spekulationen över i produktiv verksamhet. Om kapitalet i betydligt ökad utsträckning ställes till industriens förfogande, så uppnås större möjligheter för upprättande

av konkurrensföretag, varigenom monopolställningen undermineras och de oförtjänta vinsterna kunna förvandlas till — lägre varupriser. Vi vilja således ha arbetslönerna så höga som möjligt och varupriserna så låga som möjligt, och som jag förut sagt: kan detta icke uppnås på enskild väg, hållas priserna oskäligt öfver produktionskostnaderna genom ringbildning fastän staten borttagit sådana privilegier som tullskydd etc. så bör staten se till, om den icke själf kan producera billigare.

Spekulationsvinsterna genom börsmanövrer! Vad är det man spekulerar i om icke huvudsakligen monopolvärden av olika slag — de värden som georgeismen vill tillföra samhället — exempelvis Grängesbergs och Stora Kopparbergs jordvärden — eller helt avlägsna genom högre löner och lägre varupriser medels tullskyddets upphävande och statens ingripande. Något liknande gäller handelskapitalet.

Värdestegringarna på ångbåtsaktier! Opponenten var vederligen med om att år 1912 votera stora sjöfartssubsidier till transatlantiska linjer utan att han ens kunde komma på den idén, att staten åtminstone borde ha aktier för de voterade beloppen och därmed inflytande på företagens ledning. Ett egendomligt sätt att bekämpa »privatkapitalismen»!

Det farliga i kapitalismen är med ett ord monopolismen: besittningen av jorden och naturtillgångarna utan rimligt vederlag, statens subsidier i form av tullskydd och direkta anslag, för långt drivna patentförmåner samt den delvis till följd av nu nämnda privilegier möjliggjorda trustbildningen. Faran visar sig i underbetald arbetskraft, uppskruvade varupriser, ett korrumpierande inflytande på landets styrelse och alla dessa följder ha i sin tur vittgående konsekvenser för människorna och samhället. Men ännu har ingen social rörelse uppstått som så konsekvent och målmedvetet riktar sig mot monopolväldet i dess olika former som just georgeismen.

Om den härvid särskilt — ehuru långt ifrån uteslutande — vänder sig mot privatbesittningen till de sociala grund- och naturvärdena, så vittnar detta icke om ensidighet utan snarare om en rationell benägenhet att koncentrera sig på det väsentliga, på själva grundvalen för det sociala förtrycket och den orättvisa förmögenhetsfördelningen. De som ännu icke fullt fattat detta kunna ju blott tänka sig, att de ställdes inför valet att få besitta antingen ett vattenfall värt låt oss säga 2 miljoner kronor eller därmed förenade anläggningar, maskiner etc., värda 3 miljoner. Vilket skulle opponenten välja, om det gällde att få största möjliga makt och att lägga den säkraste grunden för sin rikedom? Skulle han inte föredra naturkraften fastän denna för tillfället hade ett lägre värde? Eller om (för att använda ett exempel anført av d:r C. N. Starcke i ett föredrag i Helsingborg), amerikanska miljardärer lyckades slå under sig all Sveriges jord, all dess byggnadsgrund och alla naturtillgångar, skulle icke detta ge dem en långt fruktansvärdare makt över allt och alla, än om de ägde allt Sveriges kapital men icke jorden? Skulle de då icke ha även kapitalisterna i sitt våld och föreskriva såväl dem som arbetarna villkoren för rätten att existera och producera?

Anej, våra dagars kapitalistiska utveckling ändrar icke det gamla faktum, att den som äger jorden kan bestämma över människorna som därav äro hänvisade för sitt uppehälle.

Georgeismen inriktar sig således mot exploateringens grundvalar utan att dock förgäta de mera sekundära missförhållandena. Och härmed torde vederhäftigheten i påståendet att den georgeistiska åskådningen skjuter kapitalismens (monopolismens) problem åt sidan vara tillräckligt belyst.

Jordvärdenas taxering.

En utredning av jordvärdefrågan som skall få något värde måste bl. a. ha som förutsättning noggrann kännedom om jordvärdenas *totala storlek* och om deras fördelning på olika slag av jord och naturtillgångar. De på tämligen lösa grunder och delvis med alldeles oriktiga utgångspunkter utförda uppskattningar som aktuarien Flodström försökt äro för detta ändamål odugliga. Ingenting mindre än en verklig rationellt utförd *särtaxering* av jordvärdena är nödvändig. Många mena, att en sådan taxering är omöjlig att genomföra. Men denna åsikt är sällan parad med verklig erfarenhet. Och erfarenheterna i jordvärdetaxering bli för varje dag allt större. Det är icke blott i nyare länder och i en världsstad som Newyork som jordvärdetaxering utförts med allt mera tillfredsställande resultat, utan sådan taxering utföres ju för närvarande i Storbritannien enligt 1909—1910 årens finanslag, och i vårt grannland Danmark ha redan två provtaxeringar blivit utförda under åren 1911 och 1912 och resultaten därav offentliggjorda. Sedan bl. a. den år 1910 tillsatta kommunala skattekommissionen i sitt mot slutet av 1913 avgivna betänkande hade förordat en hela landet omfattande jordvärdetaxering, beslöt regeringen framlägga förslag härom.

Detta är av följande innehåll:

En almindelig Vurdering til Ejendomsskyld foretages i 1914 og lægges til Grund ved Skyldens Beregning fra 1 Juli 1914.

Ved denne Vurdering skal Vurderingsraadene særskilt fastsætte vad en forstandig Køber antageligt kan give for Jorden i ubebygget Stand under Hensyn til Jordstykkets Beskaffenhed og Beliggenhed og til en i økonomisk Henseende god Anvendelse.

I sin helt korta motivering till lagförslaget framhåller finansministern: »Då man anser det önskvärt, att det till bruk för framtida överbäggande om en möjlig beskattning av jordvärdet finnes ett rikligare material än det som uppnåddes genom de år 1911 och 1912 utförda provtaxeringarna av jordvärdet föreslås, att taxeringsnämnderna åläggas att samtidigt med den allmänna fastighetstaxeringen särskilt fastställa vad en förständig köpare får antagas kunna betala för jorden i obrukat och obebyggt skick, när det tages hänsyn till såväl jordstykkets beskaffenhet och läge som till att det tänkes köpt för en ekonomiskt sett god användning.»

Kostnaderna för denna taxering äro i motiveringen anslagna till c:a 725,000 kronor. Härav skulle omkring 450,000 falla på staten.

Förslaget blev utan svårighet antaget av folketinget med det tillägget, att närmare regler för densamma skulle fastställas av finansministern. Men huruvida det av godsägareintresset dominerade landstinget ännu antagit lagen är, när detta skrives, obekant.

Den danska taxeringsorganisationen för fastighet (enligt lagen om Ejendoms-skyld av 15 maj 1903) är enklare och tillika mera centraliserad än vår egen. Då den nu även skall åläggas uppgiften att särtaxera alla landets jordvärden torde en kort redogörelse för densamma vara på sin plats.

Landet är av finansministeriet uppdelat i skattedistrikt (skyldkredse) bestående av en eller flera kommuner eller mindre distrikt. Det finnes 141 sådana distrikt, varav 8 kommer på Köpenhamn. Taxeringen utföres av taxeringsnämnder bestående av två ledamöter, (med två suppleanter) valda av kommunalstyrelsen, och en ord-

förande, som av regeringen utses för varje *taxeringsdistrikt*. Taxeringsmännen väljas för 6 år, men så att en man avgår vart tredje år. Ordföranden åtnjuter en årlig lön av 800 kronor och det år taxeringen äger rum 2,000 kronor. Taxeringsmännen erhålla blott 4 kronor varje dag taxeringsarbete förekommer.

Taxeringarna utföras väsentligen på grundval av uppgifter lämnade av fastighetsägarna. Underlåter ägare att på uppmaning lämna nödvändiga upplysningar eller lämnar han medvetet oriktiga upplysningar kan han av taxeringsnämnden påföras böter icke understigande 100 kronor. Appell sker till »overskyldraadet.»

Allmän taxering äger rum vart tionde år. Men dessutom kan enstaka omtaxeringar äga rum varje halvår när ägaren så önskar eller när nybyggnader etc. föranlett ökning i egendomsvärdet.

Overskyldraadet, som är den högsta myndigheten när det gäller fastighets-taxering, består av 9 ledamöter, varav ordföranden och 4 ledamöter utnämns av konungen, 2 av landstinget och 2 av folketinget. Även dessa väljas för 6 år. Lönerna äro för ordföranden 2,000 kronor, de övriga medlemmarna 800 kronor årligen med respektive 4,000 och 2,000 kronor vid allmän taxering.

Overskyldraadet har till uppgift att leda taxeringen och mottaga klagomål, för vilka det är enda instansen. Innan de allmänna taxeringarna äga rum skall overskyldraadet sammankalla taxeringsordförandena till ett möte, för vägledning. Detta kan senare ske så ofta man finner nödvändigt. Overskyldraadet har också rätt att av egen drift ingripa och undersöka och ändra en taxering, man finner oriktig.

Denna taxeringsapparat torde visserligen genom sin centraliserade natur, vara överlägsen det svenska taxeringsväsendet. Emellertid klagar man även i Danmark över bristande enhetlighet i taxeringarna. I det riksdagsutskott som nyligen behandlat den ovannämnda ändringen av taxeringslagen heter det sålunda:

»Man har inom utskottet varit ense om att påpeka, att det skulle vara önskvärt, om det starkare än hittills inskräpdes, att overskyldraadet skall sörja för att enhetlighet i taxeringen över hela landet uppnås, att rådet inte får nöja sig med formell (kontorsmässig) kontroll allena utan det skall också i praktiken, möjligen genom tillkallande av sakkunnig medverkan, deltaga i lösningen av svåra uppgifter samt sammankalla taxeringsordförandena till flera möten för att under dessa giva mera vägledning till en rätt uppfattning av lagen.»

Från annat sakkunnigt håll framhålles, att den största bristen i systemet består i att alla som deltaga i taxeringen ha denna till bisyssla. Ingen ägnar hela sin tid åt saken. Därför har det föreslagits, att detta skulle ändras därhän, att ordföranden och vice ordföranden i overskyldraadet skulle helt avlönas för sitt värv (med respektive 6,000 och 4,000 kronor). Dessutom skulle minst två resande inspektörer anställas. Härvid skulle man kunna göra anspråk på och få genomförd den kontroll som nu saknas.

Rörande själva taxeringen är det vidare föreslaget att de allmänna taxeringarna äga rum vart 5:te år och de speciella förekomma blott årligen.

*

Även hos oss lär det ha varit ifrågasatt att anordna särskilda provtaxeringar, men då erfarenheten från Danmark visat, att dessa icke räckt till, torde vi icke nu behöva gå denna omväg utan från början bestämma oss för en allmän jordvärde-taxering.

Om principerna och metoderna för sådan taxering föreligger ett omfattande material, vilket vi dock se oss nödsakade i annat sammanhang behandla. Blott detta må här nämnas att metoder utarbetats, varigenom det visat sig möjligt att med vida större *noggrannhet* och *enhetlighet* taxera jordvärdena än hittills varit möjligt, när taxeringen gällt hela fastighetsvärdet, utan särskiljande av jordvärdet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING TILL BILAGAN.

	Sid.
Den s. k. georgeistiska samhällsåskådningen	12
Den etiska vetenskapen om georgeismen	13
Jordfrågans rationella lösning, enligt Patrick E. Dove	18
Georgeismen i Sverige	26
Jordvärdet och dess roll	29
Jordvärdefrågan och bondejorden	32
Tullskatternas avskrivning	34
Prof. Knut Wicksell om tullskatternas avskrivning	37
Kommunalskattefrågan	38
Jordvärdereformens ekonomiska och socialpolitiska betydelse	42
En svensk tanke. — Grundskatterna	47
Huru påverkas jordpriserna av jordvärdeavgifter	51
Georgeismens ställning till kapitalet	52
Jordvärdenas taxering	56